

Cser Ferenc (Queanbeyan), Darai Lajos (Kápolnásnyék):
Dr. Torma Zsófia bárónő a földben és
a szakirodalomban talált leleteiről

*Ha beomlanak a bányát
vázázó oszlopok
a kincset azért a tárnák
őrzik és az lobog.
És mindig újra nyitnák
a bányászok az aknát,
amíg szívük dobog.
József Attila⁷³*

Legyünk hát hosszú múltunk lobogó kincseinek bányászhai!

A Német Antropológiai, Etnológiai és Östörténeti Társaság Levelezési Lapjának „Irodalmi áttekintések” c. rovatában⁷⁴ a lap neves szerkesztője, Dr. Johannes Ranke, a Müncheni Egyetem antropológia professzora, az említett társaság főtitkára számol be róla, hogy azévben Jénában megjelent Hermann Costenoble kiadásában Sofie von Torma: *Ethnographische Analogien. Ein Beitrag zur Gestaltungs- und Entwicklungsgeschichte der Religionen*. (Néprajzi párhuzamok. Hozzájárulás a vallások kialakulásának és fejlődésének történetéhez) című műve, 76 oldalon, nyolc táblán 127 képpel, nyolc ív terjedelemben, ő királyi felsége, József főherceg, a magyar tudományok magasztos védelmezőjének és előmozdítójának ajánlva. Mint írja, előtte többször utaltak a lapban a műnek közelgő megjelenésére, és az érdemes és tanult szerzőnő számos fontos párhuzamot közölt már a Correspondenz-Blattban. Őszintén sok sikert kíván a munka befejezéséhez, és köszönetet mond Hunfalvy Pál úrnak és Herrmann Antal professzornak,⁷⁵ akik a kiadásra a javaslatukat adták. Végül jelzi, hogy a cikkben előadott – hasonlósági – feltevések tudományos elismerése nem fog elmaradni.

S ha ez utóbbi jóslatának beteljesedését valójában még mindig csak várjuk, azt, hogy nem csak várjuk, de teszünk is érdekében, a jelen emlékülésünkből kisugárzó jószándék mutatja. Próbálunk rámutatni e várakozás lényegére: miért nincs és nem is lehet siker az eredeti tordosi műveltség megítélését illetően, ha annak hamis keretezését még mindig elfogadjuk, holott eredeti és önálló fejleményről van szó.

E hozzászólásunk címében arra utalunk, hogy Torma Zsófia bárónő is áldozatául esett az értelmezés tágabb összefüggése tekintetében a tudományos igényű tájékozódásnak, mert egyébként a szűkebb értelmezése, az általa megtalált tárgyakhoz magukhoz kötődő kiindulása helyes volt, sőt lángészre valló. Azaz jól felismerte, hogy a tordosi és a mezopotámiai leletek írás alakzatai közeli párhuzamnak számítanak, ám azok turáni eredetértelmezése a megosztott korszellelem egyik ágának hatása volt. A türk eredetelmélet hatásáról van szó, aminek lényege, hogy a valamilyen módon turáni eredetűnek felfogott és a Kárpát-medencében korábban megjelenő szkítákhoz és a későbbi, az ugyanonnan ideérkezett magyarokhoz kössék a sumér kapcsolatot. Amihez még a suméereket is valahogy fel kellett hozni a sztyeppére. Ugyanakkor ez a

⁷³ József Attila: Alkalmi vers a szocializmus állásáról. Ignotusnak

<http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/jozsefa/jaertel.htm>.

⁷⁴ Correspondenz-Blatt der Deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgschichte XXV. évf. 6. szám (1894. június) p. 47.

<https://ia804701.us.archive.org/28/items/korrespondenzbl00thilgoog/korrespondenzbl00thilgoog.pdf>

⁷⁵ A magyarországi néprajztudomány első egyetemi magántanára. (Klukovitsné Paróczy Katalin: Herrmann Antal emlékezete. Születésének 150. évfordulóján. <http://www.bibl.u-szeged.hu/exhib/evfordulo/hermann.cikk/>.)

turanista magyaros korszellem a finnugor eredetelmélet ellenében alakult ki, az Észak-Urálhoz kapcsolt finnugor eredeztetésünk ellen. De majd a 19. század utolsó harmadában lejátszódott „ugor–török háború” során a Vámbéry Ármin képviselte turanista csoport vereséget szenvedett a Hunfalvy Pál vezette (akadémiai) finnugor eredet hívőitől, vallásától, de azért még időként a 20. században is felbukkant, – mármint a turanizmus, bűvópataként, mialatt a finnugorizmus szinte tobzódott – és napjainkban pedig újra virul, a reneszánszát éli. Ezért is kell vele foglalkoznunk, hiszen a magyarság Kárpát-medencei eredetének és folytonosságának tekintetében a finnugor és a turáni eredetelmélet egyaránt tarthatatlanná vált.⁷⁶ És manapság a turanizmus szelleme tehát újra hat, amit a korábbi hamisításnak modern eszközökkel történő megerősítési kísérletének is tekinthetünk. A tét tehát nagy, mert az egész, ősmúltunkat érintő nyomorúságunkra kihat, és ideje rendbe tenni előbb a gondolkodásunkat, majd a Torma Zsófia bárónő által – földben és szakirodalomban – felfedezetteket

A gondolkodásunkra hatással kellene lennie a nemrég alaposan feltárt összefüggéseknek, amelyekről már beszámoltunk.⁷⁷ Ennek lényege, hogy Sima Qian nem a hunokról írt, hanem a xiongnuokról, akiket az utókor azonosít a hunokkal. Az biztos, hogy valamiért a kínai nyelvben a magyarok elnevezése ama népek egyike nevéből ered, akik ellen a Nagy Falat emelték, azaz a xiongnu névből. De nem azért, mert a kínaiak jobban ismernék a magyarok származását, mint a magyar tudományosság, amelynek nagyobbik része nem ismeri el a xiongnu–hun–magyar rokonságot. Ennek a Kínából származtatott „ázsiai hun” történelmi hatalmi csoportnak tehát nincs bizonyított azonossága az európai vagy Kárpát-medencei hunokkal. Azaz a xiongnu kifejezés, sőt hangalak pontos kezelése arra mutat, hogy fordítva ülnek a lovon, a vizsgálat során, mert csak a hun miatt lett a xiongnuból a hsziungnun keresztül a xiong-nuként leírt és sjung-nunak kiejtett alak, utólag meghatározva és közkeletűvé téve, mintha a hun–hiungnu hasonlóság annak korai azonosságából származna. S mivel a kínai nyelvben hangutánzás szerinti a jelhasználat ilyen esetekben, ezt könnyen elfogadta mindenki.

Mármint a xiongnu és a hun azonosítását és a hunok türkökké válását a modern korban a francia Joseph Deguignes intézte el. Az eurázsiai lovasműveltség jellemzői alapján a legrégebbi múltba és a legkeletibb részre vetíti vissza a legkésőbbi és legnyugatibb szereplőket. Teszi ezt ún. kínai forrásokban megőrzött eredethagyomány alapján, amely szerinte a későbbi törökség elődeit, a türköket a hunoktól, azokat pedig a hiungnuktól származtatta. Egyenesen a kínaiak szájába adja a hun és a xiongnu azonosítását már a Kr. e. 2. évezredből, ám az általa hivatkozott

⁷⁶ Lásd Cser Ferenc: *Gyökerek. Töprengések a magyar nép és nyelv Kárpát-medencei származásától*. Melbourne, 2000. A Gyökerek abban különbözött a korábbi eredet-tanulmányoktól, hogy alapjában véve a régészeti – és leginkább a XX. század végi – anyagra épített, az elbeszél, írott történeti anyagot csak érintette, ami az irodalomjegyzékéből kiderül. A másik alapvető különbség az időrend pontosítása volt – és megint csak a régészeti anyagon és nem a leírtakon keresztül, a korszerű, valós időrend alapján. A harmadik a műveltség beleszővése volt, műveltséget bemutató tárgyak, megfelelő korba – és környezetbe – helyezve. A negyedik a mellérendelő szemlélet és annak azonosítása az ugyancsak a föld alól kikerült tárgyakkal. Ebben Gimbutas módszere vált fontossá, bár ő másként nyúlt az értelmezéshez és a nőiséget emelte ki, a Gyökerek viszont Lükő Gábor alapján a mellérendelést követte. Ebben László Gyula – a szegény ember régésze – munkáinak is meghatározó szerepe volt, mert őt követve tekintett el a heroizmustól, amihez azért máshonnan is jött támogató anyag. Aztán még azért is lett meghatározó könyve a Gyökerek a magyar őstörténetnek, mert nemcsak hagyatkozni tudott a világ szakmai közvéleményére a világnyelveken írtakat eredetiben olvasva, hanem hogy a vitás kérdések több oldalról lettek megközelítve, az elmentmondásokra vezető korábbi megoldásokat ejteni tudta, az összegződő eredményt, a magyarság Kárpát-medencei eredetét felmutatva, illetve ebben az irányban kutatási mintát adva a későbbiek számára, például a genetikai vonatkozások beépítéséhez az elméletbe. Lásd még Cser, Darai: *Magyar folytonosság a Kárpát-medencében, avagy kőkori eredetünk és a tulajdonság-örökítő kutatás*. Frig K., 2005. ~: *Európa mi vagyunk I-II*. Frig, 2007-8. ~: *Kárpát-medence, vagy Szkítia?* Frig, 2008.

⁷⁷ Darai Lajos: Árpád Atila örökén – a magyarok őseik útján. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 33. évf. 10. sz. (2018.) https://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_11_092-237.pdf.

Kr. e. 1. századi forrás legfeljebb csak a Kr. e. 3. századig tekinthetett vissza. Majd ezt az időt-lenségbe vesző hamis híradást viszi át a hunok és a késői türk népek azonosítására.⁷⁸

Deguignes nemcsak a hunok és a türkök származtatásának elméletét dolgozta ki, de a magyarok eredetét is beolvasztotta az ő nyugati türkökről szóló elméletébe.⁷⁹ „Ami a nyugati türk hatalom genezisét illeti, véleménye szerint, a nagykán, aki a türk birodalom legfőbb hűbérura volt, hercegei közt szétosztotta a birodalom kormányzását. A dinasztia egy tagja viselte gondját a nyugati végeknek. Adataiban 840-re teszi, hogy a Kie-kia-su (Hia-kia-sze, a jenyiszeji kirgizek) népe fellázadt a türkökét felváltó ujjur uralom ellen. Ők a ting-ling nép (Deguignes átírásában Tim-lim) és a kien-kunok (tkp. a jenyiszeji kirgizek paleoszibériai elődei) szállásterületén éltek, a Bajkáltól (Deguignes: Paikal) a Jenyiszej és az Ob mentén nyugat felé. E népeket 758 körül legyőzték az ujjurok (Hoei-ke, tkp. hui-ho), de O-ge kán, a kirgizek vezére, aki arra hívatkozott, hogy őse egy, a hun uralkodó (Tanjou, tkp. sanjü, ill. tanhu) által Szibériába száműzött kínai generális, Li-ling leszármazottja, fellázadt ellenük és húsz éven át harcolt velük. Deguignes ezt követően röviden utal a jenyiszeji kirgizek ujjurelles harcaira, illetve arra, hogy ezt követően a török népek eltűnnek Kína látóköréből.⁸⁰ Deguignes szerint ez az uralkodó azonos lenne Ügyekkel, Árpád nagyapjával.”⁸¹ Az ügä tisztségnév és Ügyek nevének azonos-ságát egyébként később Györffy György is felvetette, más szóval „benézte”.⁸²

És Deguignes eme 1756-ban kiadott műve nyomán a krónikáinkban taglalt hun–magyar rokonságot – korai krónikáink, Bonfini és mások után – nálunk Pray György vetette fel ismét,⁸³ amiből a turáni türk eredetünk elméletét alakította ki, és teljesítette vele az elvárt követelményt, hogy a turáni népeknek a türk magyarok legyenek vezetői.⁸⁴ Hun–avar–magyar folytonosságot hirdetett, és rendtársának, Sajnovics Jánosnak magyar–lapp nyelvi rokonságot bemutató műve megjelenése után újabb dolgozatban már az összes finnugor népet hun eredetűnek nyilvánította,

⁷⁸ Joseph de Guignes: *Histoire générale des huns, des turcs, des mogols, et des autres tartares occidentaux & c. avant et depuis Jesus-Christ jusqu'a present: précédée d'une introduction contenant des tables chronol. & historiques des princes qui ont régné dans l'Asie: ouvrage tiré des livres chinois, & des manuscrits orientaux de la Bibliotheque du roi.* Chez Desaint & Saillant, Paris, 1756-1758.

I/1. kötet, 1756. <https://archive.org/details/histoiregnrale00guiggoog/page/n7/mode/1up?view=theater>

I/2. kötet, 1756. <https://archive.org/details/histoiregnrale00guiggoog/page/n7/mode/2up?view=theater>

II. kötet, 1756. https://archive.org/details/bub_gb_3Mux0DmvlVMC

III. kötet, 1757. <https://archive.org/details/histoiregnrale04guiggoog/page/n7/mode/2up?view=theater>

IV. kötet, 1758. <https://archive.org/details/histoiregnrale02guiggoog/page/n9/mode/2up?view=theater>

Német fordítás: Joseph de Guignes: *Allgemeine Geschichte der Hunnen und Türken, der Mogols und anderer occidentalischen Tartarn, vor und nach Christi Geburt bis auf jetzige Zeiten aus den chinesischen Büchern und orientalischen Handschriften der Königl. Bibliothek in Paris verfasst.* Anton Ferd. Röse, Greifswald, 1768-71.

I. kötet, 1768. <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10359582?q=Deguignes&page=6,7>

II. kötet, 1768. <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10359583?q=Deguignes&page=8,9>

III. kötet, 1769. <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10359584?q=Deguignes&page=6,7>

IV. kötet, 1771. <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10359585?q=Deguignes&page=4,5>

⁷⁹ Deguignes 1756a, pp. 452-506.

⁸⁰ Uo. pp. 504-505.

⁸¹ Dobrovits Mihály: Deguignes Magyarországon. *Az előkelő idegen. III. Nemzetközi Vámbéry Konferencia.* Lili-um Aurum, Dunaszerdahely, 2006. p. 35. <http://mek.oszk.hu/05000/05071/05071.pdf>.

⁸² Györffy György: *Tanulmányok a magyar állam eredetéről. A nemzetségtől a vár-megyéig, a törzstől az orszáig. Kurszán és Kurszán vára.* A Magyar Néprajzi Társaság Könyvtára, Budapest, 1959. p. 82–83.

⁸³ George Pray: *Annales veteres Hunnorum, Avarorum et Hungarorum* (A hunok, avarok és magyarok régi története. Bécs. 1761. Ehhez új anyagként francia forrás alapján a kínai évkönyvek adatait használta, valójában tehát Deguignes adatait. (V. ö. *A magyar irodalom története. II. kötet: 1600-tól 1772-ig.* „Pray György” a „70. Az egyházas tudományosság alkonya” c. alfejezetben, amely „Az elvilágiasodó egyházi és iskolai irodalom” c. fejezetben, amely „A késő-barokk (rokokó) irodalom (kb. 1740–kb. 1772)” c. részben található. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964. p. 551. <http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/02/386.html>.)

⁸⁴ George Pray: *Dissertationes historico-criticae in Annales veterum Hunnorum* (Történetkritikai tanulmányok a régi hunok históriájáról). Bécs, 1774. V. ö. Dobrovits 2006, pp. 30-2.

hogy megmentse a nemesség középkori eredetű történetfelfogását. Nem vonva viszont őket egységesen a szkítaság alá, „Pray világosan elválasztja egymástól a hunok, az avarok és a magyarok népességét. Leszögezi, hogy a hunok elődeiről semmi biztos ismeretünk nincs. A korábbi, mindent egy zsákba hordó gyakorlattal szemben világosan elkülöníti egymástól a hun, az avar és a magyar etnikumokat is. Ami a honfoglaló magyarokat illeti, őket Pray György a bizánci évkönyvekben turkoi, a kínai hagyományban t’u-küe néven szereplő néppel azonosítja. Ez elmélet szerint tehát a honfoglalás előtti, ill. a honfoglaló magyarok, akiket a bizánci szerzők turkoi néven neveznek, voltaképpen a kínai és a bizánci források (nyugati) türkjeivel lennének azonosak. E türkök egy része behódolt a kínaiaknak, más részük viszont a Volga és a Don környékére vándorolt, és itt a besenyők támadása következtében két részre szakadva, keleti águk a leendő Oszmán Birodalom törökjeinek ősvé vált, nyugati águk pedig az Etelközben telepedett le.”⁸⁵

Pray turáni–hun elképzelése kevésbé lett felkarolva később, de akkor még a „germán és szláv tenger” közé szorult magyarság számára szükségesnek látszott az önazonosság őrzéséhez. Ám a hunok távol-keleti érkezéséről, eredetéről a korai krónikáink nem tudnak. A távol-keleti származtatást részletesebben Szekér Alajos 1791-ben írt krónikájából ismerhetjük meg.⁸⁶ Ő katolikus papként jól ismerhette krónikáink biblikus eredeztetését, valamint Szent Jeromos hasonló megjegyzéseit, mégis Pray nyomán haladt, s így írt a magyarok eleinek első lakóhelyéről: „Ezek, a Bábel tornya építése mellett nyelveknek össze zavarása után, melyről a Sz. História Moyses első Könyvének 11dik részében emlékeztet tészen, Senaar Mezejéről lassanként Napkelet felé indulván, a’ világnak azon részeit választották első lakó-helyül, melyet bekerít Napnyúgot felől Irtisch, Napkelet felől pedig Amur vize, és a’ Sina, vagy más néven, Chinabéli Birodalomnak Éjszak felé néző szomszéd Tartományában letelepedtek, úgyhogy a’ Magyarok régiebb Őseinek első lakó-helyek azon a’ tájon volt, melly ama’ roppant Sinabéli Birodalomnak határt vet Éjszak felől... A le-telepedett nép elsőben csak két részre szakada, mellynek egygyike Ejszakra néző hegyeket, másik pedig Délre forduló szép egyenes földet foglalá-el, úgy, hogy a Sinaiakkal határos lenne; a kik a hegyes Tartományokat választották lakóhelyül, Tatároknak, a kik pedig a hegyek lapján lévő szép mezőséget bírták, Hunnusoknak, vagy a mint a Sina-béliek írásaiban találtatik Hiongnuusoknak hívatattak, ámbár előbb ez mind a kettő egy Nemzetség vala... Kristus születése után 49. esztendőben a Hunnok két részre szakadtak Déli és Ejszaki részre, a kik a Déli Tartományt bírták, 216. esztendeig egy Fejedelemtől, a kit ők Tanjonak neveztek kormányoztatott, úgy hogy ez a Sinai Császár hívségire le-vólna kötelezve; az említett esztendőben a Sinai Császár maga Udvarában hívatván a Hunnok Fejedelmét, magát örökösen ott fogta, Országát, pedig több gondviselő tisztek között fel-osztotta. Így lakják vala a’ Déli Hunnok az Áltai hegyeket több esztendőig, melly idő alatt hadi erejeknek, ’s bátorságoknak nem homályos jeleit adták. Ezek közül 550. esztendő táján Toumen, Turcus, vagy-is Török Nemzetet szabadságra hozván nagy ditsőségre emelte Asiában: úgy, hogy időjártával Geougemoknak egy részit a Sinai Birodalomba, más részit a Topai Tatárok földre, harmadik részit pedig, a’ melly kétszáz ezer fejből állott, Europa felé szorítván, az egész Tartományokat elfoglalták. Ezen Birodalmat 572. esztendőben Topochan névű Fejedelem két részre osztotta: a Napkeleti Birodalomnak Fejedelmi Uhlifuchamoknak neveztettek, a Napnyúgoti Birodalomnak Fejedelmi pedig Pulichamoknak. Ez mind a kettő pedig egy Fő Fejedelemtől függött. Ugyan ezen Birodalmat 587. esztendőben Chapoli Fejedelem négy részre Ízelte-fel, úgy hogy mind a Napkeleti, mind a Napnyúgoti Fejedelemnek még egy kormányozó társat adna, a kívül fel vólt osztva hatalma és Birodalma. A’ kik ezek közül Napnyúgot felé laktak, több változások

⁸⁵ Görömbei András: Az ősmagyarság képe felvilágosodás- és reformkori történetírásunkban. *Studia Litteraria* LX (1971). p. 65.

⁸⁶ Szekér J. Aloysius: *Magyarok Eredete. A régi és mostani Magyaroknak nevezetesebb Tselekedeivel együtt.* Hartleben Konrád Adolf, Pest, 1808. http://real-r.mtak.hu/957/1/Magyarok_eredete_a_mostani_mag.pdf.

után 635. esztendő táján ismét két részre szakadtak, melynek egyike Mike nevű Fejedelmet választván magának Lop tava környékinn lévő pusztá földet foglalta-el, a kik utóbb a Sinai Birodalomhoz kaptak magokat. A másik rész tíz Nemzetségre osztatott-el, úgy, hogy minden egy Nemzetség, egy bizonyos Főtől függne, ezek pedig egy Fejedelemtől; míglen ezek-is, magok között való egyenletlenség miatt több részre szakadván nem kevesen a Volga vize felé húznák magokat, a hol a Patzinakoktól meg-verettetvén egy része Persiában költözött, a kikből származott az Ottomani, vagy-is most úgy nevezetett Török Birodalom; másik része pedig Europa felé ballagott: ezek voltak a Magyarok Nemzöi, a kiktől utóbb leszen a' szállás... Ez alatt azomban az Ejszaki Tartományokban lévő Hunnusoknak szoros volt a kaptza: mert Peus a Sinai Udvarral együtt abba tették minden mesterségeket, hogy Punuhot egész népével együtt ki-füstölhessék a Napkeleti Tartományokból; végbe-is ment fel-tett szándékok: mert két kemény ütközzetel annyira meg-rontották az Ejszaki Hunnusokat, hogy a Fejedelmek Punuh, futással, melyből soha többet vissza nem tért, menthette meg-életét. Ezen szerentsetlen ütközzet után, mely Kristus születése után 91. esztendőben volt, Juchukien, Punuhnak ötte lett az el-szakadozott Ejszaki Nemzetnek a' Feje; a' ki a' Sinai Udvarát békességért követség által zörgette, de mint haszontalanul. El-volt már végezve reájok az utolsó tsapás, próbát tett tehát fegyver által Juchukien a Sinaiakkal, mivel kéntelen volt vele, de ugyan csak olly szerentsétlenül, hogy éltevel együtt, Napkeletben lévő Ejszaki Hunnusok Birodalmát azon ütközzetben örökre el-temette, Kristus születése után 92. esztendőben. A' Napkeletben bírt Tartományoknak, és abban Ural-kodó Fejedelmeknek el-vesztése után, a Hunnusok között minden Nemzetségnek tulajdon Feje volt, a kiknek vezérleése alatt lassankint Napnyúgot felé ballagván, sok tsavargás után Baschiria Tartományában, nem messze a Hyrkanomi Tengertől, le-telepedtek. El pusztult tehát jóllehet Napkeletben a' Hunnusoknak Éjszakra forduló Birodalma, és mintegy világ-futókká lettek, olly szűk mindazonáltal nem volt nekik Asia, hogy abban szállást nem találtak volna, sőt ugyan csak annak egy szegletében, nevezet szerint pedig Baschiria nevű Tartományban meg húzták magokat, és azt mint sajáttyokat bírták egész 318 esztendeig Kristus születése után, a' mely idő alatt, csak akkor nem tettek kárt a Sina-bélieknek, midőn módjuk nem esett benne, az említett esztendőben pedig a Topai Tatároktól a Volga vize mellé szorítottak, a' hová annál könnyebben engedték magokat nyomtatni, hogy naponkint szaporodván a Baschiriai Tartomány szoros volna nekik: a' hol köz akarattal tanácsot tartván el-végezték magok között, hogy Asiából ki-indulván, Európában költöznének.”⁸⁷

Kissé elcsodálkozhatunk azon, hogy féltucat ezer kilométerrel távolabbi és még ókori eseményeket ilyen pontosan lehet tudni, de a saját Kárpát-medencei eseményinkről például az Árpád-korból, azaz a középkorból alig van adat. Erre érvényes igazán, hogy gyanús, hogy utólag odapakoltak a részletek, nem arra, mint majd látjuk, amivel Deguignes a középkori magyar krónikákat vádolja. De hogy megbizonyosodjunk, hogy itt tényleg mindenféle helyről és módon összeszedett anyag igen elnagyolt és igen sok ellentmondással tarkított történetre rendezéséről van szó, kicsit nézzünk bele Deguignes műve eléjébe.

A hunok általános története c. műve előszavát így kezdi: „E művemben egy szinte ismeretlen nemzet történetét kívánom bemutatni, amely különböző időkben, Ázsiában, Európában és Afrikában hatalmas monarchiákat hozott létre. A hunok, akik később a török nevet viselték, egy Kínától északra, az Irtis- és az Amur-folyó közt fekvő országból származnak, és fokozatosan elfoglalták az egész Nagy Tatárországot. Kr. e. 200 óta számos királyi család uralkodott egymás után ezekben a hatalmas országokban; voltak a rómainál is kiterjedtebb birodalmak,

⁸⁷ Székér 1808, pp. 4, 54-57.

illusztris császárok, törvényhozók és hódítók, akik jelentős forradalmakat indítottak el. Mind ezekről az eseményekről csak nagyon hiányos ismereteink vannak. Turkesztán népeit barbároknak tartják, akik csak Dzsingisz kán alatt jelentek meg, fényesen.”⁸⁸

Ennek a mai Ázsiába képzelt nagy hun, majd tatár birodalomnak a térképét lásd az 1. ábrán. És tehát Deguignes a hunokat azonosítja nemcsak a tatárokkal, hanem az oszmán törökökkel is, akiket aztán tényleg szerepeltet a mai Afrikában is a 2. ábra újkori térképe. Ez az azonosítás szükséges az egész állítás sorozathoz, és a legkésőbbi állapot visszavetítése. Amint ő említi, az 4500 km kiterjedésű terület, de ha az 1. ábra térképét nézzük, ott Nagy Tatária a Csendes-óceántól Moszkváig tart, tehát több mint 7000 km széles. Így mindennek feltételezése az orosz hódításnak is – utólagos – igazolása, és a korabeli magyar turanisták kiindulása lett.

1. ábra. Nagy Tatárország XVIII. századi Ázsia-térképen, olyan alrészekkel, mint Moszkvai Tatárország, Független Tatárország, Keleti és Kínai Tatárország és Kis Tatárország a Fekete-tenger felett.⁸⁹ Deguignes eszerint látszik írni.

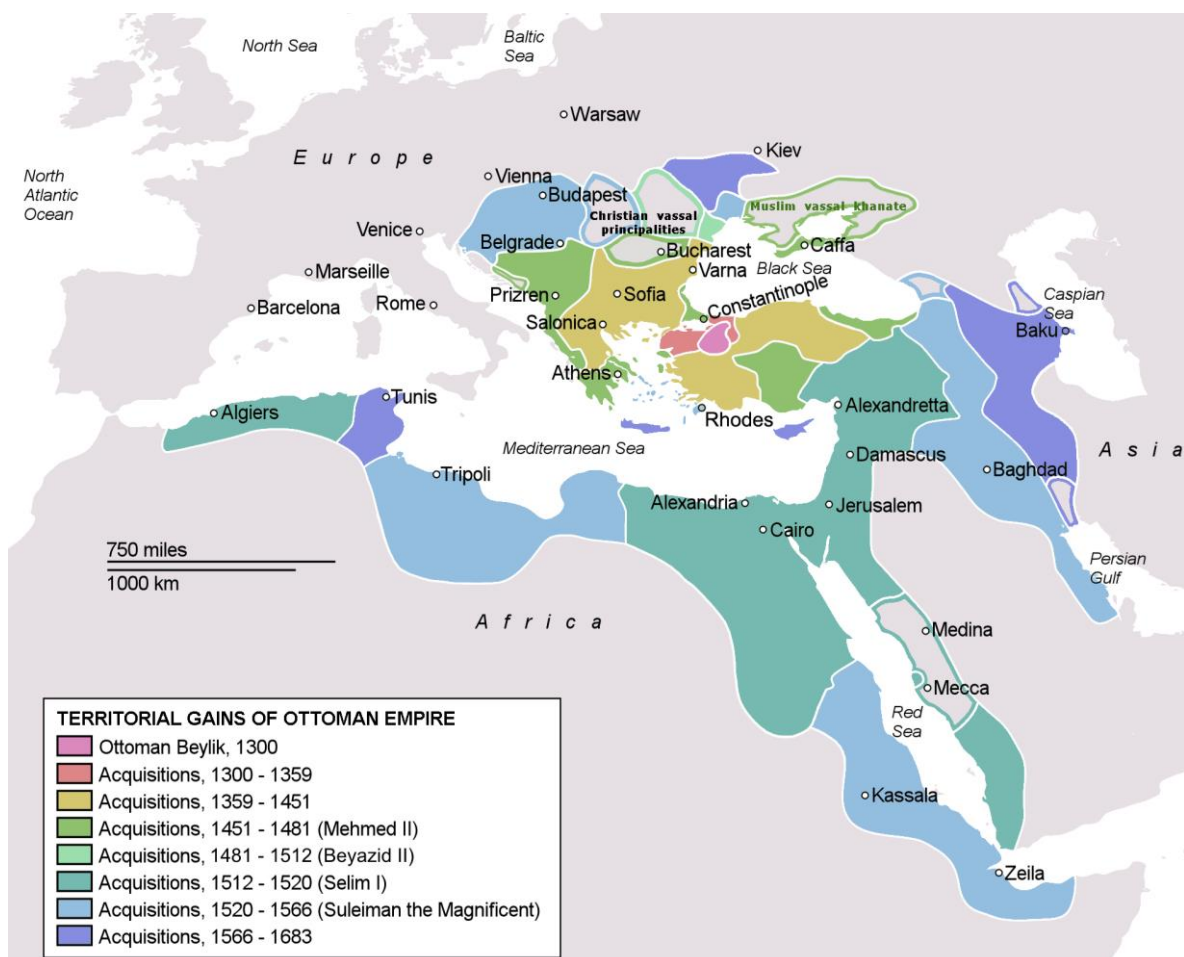
Deguignes így folytatja: „Ez az egyetemes történelem olyan része, amely annál is inkább megérdemli figyelmünket, mivel e törökök hozzájárultak a Római Birodalom pusztulásához, feldúlták Franciaországot, Itáliát, Germániát és Észak-Európa összes országát, tönkretették a kalifák birodalmát, birtokba vették a Szentföldet; végül, minthogy gyakran összevesztek a frankokkal. Úgy gondoltam, hogy egy olyan mű, amely egy közel 2000 éve oly híres nép eredetét tartalmazza, nem lesz kevésbé tetszetős a közönség számára, mint a többi idegen nép története,

⁸⁸ Deguignes 1756a, p. v.

⁸⁹ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/42/Delisle_-_L%27Asie.jpg

amelyet úgy tűnik, némi lelkesedéssel fogadtak. A terület hatalmas, és még nem tisztult meg. Eddig még semmit sem tudtunk a hunokról. Úgyszólván csak mondatokat találtam, nagyszámú kötetben szétszórva, amelyeket meg kellett keresni és összehasonlítani.”⁹⁰

Ebből azt láthatjuk, hogy a nagy világhódító nemzet (nép, népcsoport?) jellegzetességei, részletes életrajza csábító bemutatásával kétirányú eredményt céloz meg. Az egyik, hogy vele megvalósul a nagyközönség elrettenése, közben ámulatba ejtése, dicsőségkeresése kielégül, mint számos hatalmi csoportnál vagy annak kedvelőinél Ázsiában és Európa keleti felén máig. A másik, hogy az a kegyetlen hódító hatalom – mint történelmi előkép – elfoghatóvá, sőt törvényessé teszi a jelen (akkoriban a XVIII. század) kíméletlen gyarmati hódító háborúinak szörnyűségeit. Magyarán Deguignes törekvése az, hogy elfogadtassa az erőszakos hatalmat. És Montesquieu óta elindult egy nemzeti magába nézés a franciáknál, hogy az angol példa nem ördögtől való, és a keleti – szinte teljesen ismeretlen – népek se azok. Ezt Deguignes arra használja, hogy kicsinyítse a keleti hódítók embertelenségeit: „Az emberek mindenütt egyformák, és gyakran annál a durvaságnál, amely megvetendővé teszi őket az előítéletes szem előtt, kevesebb rosszal bírnak, annál több őszinteséggel, több egyenességgel, több jó természettel, és talán általában szilárdabb erényekkel rendelkeznek... Nem utánozzuk mindenben a görögöket vagy a rómaiakat, csodáljuk remek tetteiket, hibáztatjuk hibáikat. Ugyanilyen méltányossággal kell bánnunk a többi nemzettel is.”⁹¹

2. ábra. Az oszmán birodalom legnagyobb kiterjedése (1683) IV. Mehmed uralkodása alatt.⁹²

⁹⁰ Deguignes 1756a, p. vi.

⁹¹ Deguignes 1756a, pp. vi-vii.

⁹² <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/06/OttomanEmpireIn1683.png>

Azaz Deguignes görög és római „magasságba” emeli a hunok és törökök 2000 éves, nem hatalmi, hanem nemzeti folytonosságát, amivel a keleti világ régiségeit a világ késői állapotát figyelembe véve ő akarja megrajzolni, hiszen eddig semmit nem tudtunk az általa a törökökkel azonosított hunokról szerinte. El is árulja a módszerét, hogy nagyon sok helyről összeszedett mondatokat, azaz töredékeket rakott össze történeté. Mondhatjuk, ez eléggé meglátszik rajta, és nagy történelmi elfogultság kellett az elfogadásához, ami tehát megvolt Pray Györgyben és Székér Alajosban is.

Deguignes elmondja, hogy ő a keleti nyelveket nem nyelvészeti szempontból használta, hanem hogy a Kelet történetét a keleti művekből átadja az olvasóközönségnek, mégpedig torzítástalanul. Ezt akár nagy önbizalma kifejezésének is tarthatnánk, olyan öndicséretfélének, ha nem hivatkozna olyan gazdag forrásanyagra, amihez kizárólag a francia királyi udvarban fért hozzá, amivel más európai tudósok biztosan nem rendelkeztek, tehát az ő monopolhelyezete is tükröződhet előadásában: „A Királyi Könyvtár, amely értékes tárat Bignon apátúr⁹³ felügyeli, valamint Sallier apátúr⁹⁴ és Melot úr⁹⁵ gondolja, napról napra újabb kiegészítéseket kap, mindent tartalmaz, ami a keletiekéről – törökökről, arabokról, perzsákról és kínaiakról – a legérdekesebb. Különösen a kínaiak által alkotott leghitelesebb és legbecsesebb könyvekkel rendelkezik. E népek nyelvének első fogalmait annak a szeretetnek köszönhetjük, amelyet Nagy Lajos⁹⁶ mindig is táplált a betűk fejlődése iránt. Uralkodása alatt Hoan-ge nevű kínai érkezett Franciaországba, Bignon abbé őfelsége könyvtárához osztotta be. A tudomány e védelmezője védnöksége alatt ez a fiatal külföldi írt néhány emlékiratot, de a halál nem engedte, hogy befejezze művét.⁹⁷ Ekkor bízták meg idősebb Fourmont urat, akinek hatalmas műveltsége oly jól ismert, és akinek különleges tehetsége volt arra, hogy a nyelveket elveikhez igazítsa, azzal a feladattal, hogy vizsgálja meg Hoan-ge úr iratait. A leghivatástudatosabb munka után sikerült kialakítania ezt az újfajta tanulmányt, és hogy a tudásnak ezt a forrását még biztosabbá tegye, nagyszámú kínai könyvet hozatott. XV. Lajos, kevésbé buzgón, mint jeles elődje, továbbra is védte a kínai irodalmat. Az ő utasítására több mint százhuszezer kínai írásjelet metszettek, amelyeket a nyelvten és a szótár nyomtatásához használtak. Én Fourmont úr felügyelete alatt a kínai nyelvek tanulmányozásába fogtam. E tudós halála után abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy ugyanezen célból a Királyi Könyvtárhoz tartozhattam. Következésképpen úgy gondoltam, arra kell törekednem, hogy nemzetem számára hasznossá tegyem e Franciaországba szállított kínai könyvek tömegét – rengeteg könyvet hoztak – és közölni a közönséggel a bennük rejlő fogalmaikat. Ma hálával tartozom Őfelsége jótéteményeiért, ami ha nem is válasz mindarra, amit

⁹³ Jean-Paul Bignon (1662-1743) apát XIV. Lajos rendes prédikátora, de erkölcsi kicsapongásai miatt nem lehetett püspök. 1718-tól akkor Európa legnagyobb könyvtára könyvtárosa. 22 év hivatali idő alatt 70 000 könyvről 135 000-re növelte az állományt. Terre ezt levelezőhálózatra támaszkodó beszerzésekkel, és behozatta a tudományos Európa összes fontos munkáját. A lerakatok tömegének kezelésére osztályt hozott létre: nyomtatványok, kéziratok, címek és genealógiák, nyomatok és érmek. 1699 és 1732 közt a Francia Tudományos Akadémia elnöke volt. Az Anjouból származó Bignon család királyi szolgálatra költözött Párizsba a XVII. sz. elején. <https://www.ombresdemeslivres.fr/abbe-jean-paul-bignon-.php>.

⁹⁴ Claude Sallier (1685-1761) apát, filológus, a Francia Tudományos Akadémia tagja, a Királyi Könyvtár nyomtatványainak őre, a Royal College professzora, királyi cenzor, kulturális tisztségek viselője, a felvilágosodás Párizsának központi alakja. <https://www.cairn.info/revue-de-la-bibliotheque-nationale-de-france-2011-2-page-57.htm>

⁹⁵ Anicet Melot (1687-1759) a Királyi Könyvtár kéziratainak őre, a Francia Akadémia tagja. https://fr.wikipedia.org/wiki/Anicet_Melot.

⁹⁶ XIV. Lajos.

⁹⁷ V. ö. Gallica Papiers du chinois Arcade HOANGE, interprète près la Bibliothèque du roi (1679-1716). <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10088912m/f35.item>.

kaptam tőle, legalább bizonyítja buzgalmamat, és megmutatja, hogy a kínai irodalom, bármennyire is idegennek tűnik számunkra, nagyon is hasznossá válhat, és hogy méltó arra a védelemre, amelyet XIV. és XV. Lajos soha nem szűnt meg nyújtani neki.”⁹⁸

Nem túl régi tanulmány írja a Királyi Könyvtár kínai gyűjteményéről: „E gyűjtemények egy része ma is ismeretlen, és számos tanulmányozási távlatot kínál a kutató számára.”⁹⁹ Ez a távlat a mi számunkra mindenképpen az igazság felé vivő út lehet, ha lesznek magyar vállalkozók, akik majd elfogultság nélkül kutatják a gyűjtemény kéziratait. És hogy nemcsak Deguignes, hanem az egész gyűjtemény vádolható, és nem enyhe elfogultsággal, azt a mai feldolgozás összegzése is megemlíti: „Mi volt a célja a könyvgyűjtemények felhalmozásának a világ minden tájáról? Egyszerűen az, hogy ritka tárgyakkal rendelkezzenek, vagy a saját kultúra felsőbbrendűségének bizonyítása? De a könyv, bár tárgy, mégis él, és az emberiség tudás birodalmához tartozik. Azért vajon, hogy jobban megismerjük a másikat? A találkozásra talán nem is került sor igazán, mert Kína csak később, a 19. században nyílhatott meg, akkor is erőszakkal. A gyarmattörténet elfeledett archívumai azok a könyvek, amelyek továbbra is gazdagítják a mi könyvtárainkat.”¹⁰⁰ Ennek az Héraud-írásnak a végén a függelékben megtalálható azoknak a bizonyos kínai nyomatoknak, és jezsuita szerzőknek a kínaiakról szóló művei jegyzéke. Azt is meg kell majd vizsgálni, mire használta a francia állam az ólomba öntött több mint százhuszezer kínai írásjelet.

Deguignes azonban nem elégedett meg a kínai szerzőkkel: „Az ezen a nyelven írt könyvek olvasása adta az alkalmat egy kis történelmi emlékirat írására a hunok eredetéről, amelyet néhány évvel ezelőtt tettem közzé. Akkor még csak az volt a szándékom, hogy néhány kapcsolódó értekezést írjak erről a témáról. Tervemmel eltelve, nagy figyelemmel vizsgáltam a kínai történetészeket. Velük követtem a törökök minden hadjáratát; kutattam a nyugati országok felé irányuló vándorlásait. Miután a kínaiak a túl nagy távolság miatt ebben kevésbé ismerősök, az arab történetírókhoz folyamodtam. Az a rengeteg részlet, amit e két erős szerzőgárda egyesítése során megtudtam, hamarosan arra készítetett, hogy megírjam a törökök általános történetét. Több évi munka után végre sikerült eme nagyszabású gyűjteményt összeállítanom e tárgyban. Beszámolok e népek nagy hódításairól, letelepedésüktől Ázsiában, Európában és Afrikában, uralkodók kíséretéről, erkölcsöikről, vallásukról, kereskedelmükről a szomszédos nemzetekkel; a lehető legpontosabb ismereteket adok az általuk lakott országokról.”¹⁰¹

Ez a pontosság tehát kétélű, mert az ő keze ügyébe került adatokat másként is lehetne értelmezni, főként nem folytonosságot feltételezve az Ázsia, Európa és Afrika igen-igen távoli területei felett uralkodó hatalom számára, ráadásul 2000 éven át. A különböző dinasztiák összeboronálásában Deguignes-t persze a Királyi Könyvtár gyűjteményének birtokában lévő sok adat és a monopolisztikus helyzet segíthette, de azt az európai hunok különállása, akár az oszmánoké azoktól, máris cáfolja. Egyéb összefüggések is leginkább feltételezések, nagyítások, túlzások, például, hogy „a törökök annyira elterjedtek, hogy történelmük szinte minden nemzet történelméhez kapcsolódik; ezért érdekes számukra. Ázsiában a kínaiak, az indiaiak, a perzsák, az arabok; Európában a görögök, a rómaiak, a frankok, a lengyelek, a magyarok és az oroszok háborúztak a törökökkel”. De ezt ő is túl erős kijelentésnek tartja, ezért hozzáteszi: „nem mondom, hogy azokkal, akik ma az Oszmán Birodalom alattvalóit alkotják, hanem azokkal az ősi

⁹⁸ Deguignes 1756a, pp. vii-ix.

⁹⁹ Bénédicte Héraud: *Les Fonds chinois de la bibliothèque du roi* (A Királyi Könyvtár kínai alapjai) 1719-1742. (Dominique Varry úr vezetésével.) DEA Információs és Kommunikációs Tudományok, Université 2, 3 és ENSSIB, Lyon, 1992-1993. p. 73. <https://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/62830-les-fonds-chinois-de-la-bibliotheque-du-roi-1719-1742.pdf>.

¹⁰⁰ Héraud 1993-93, p. 74.

¹⁰¹ Deguignes 1756a, p. ix.

törökökkel vagy hunokkal, akik a legtöbb vidéken más-más időben honosodtak meg, s ez eme részletesebb leírástól jobban tudatosulni fog bennünk.”¹⁰²

Lényegében az egész eurázsiai, sőt afrikai hatalmi rendszerre ki akarja terjeszteni a török, vagy, ahogy ő mondja, ősi török (turc) nemzeti alkotó vagy meghatározó részvételt. Ennek elemei azonban nem nemzeti és dinasztikus, hanem műveltségi és hatalmi jellegű hasonlóságokat, összefüggéseket mutathatnak, amint ezt hosszabban is elemeztük már korábbi könyvünkben.¹⁰³

Ugyanakkor, amikor Deguignes részletezi ezeket a „felfedezéseit”, erre már alkalmazni lehet Fábián Sándor megállapítását, kiterjesztve erre a műre is, hogy egyrészt az őstörténet több mint kilencven százaléka fikció, kitalálás, koholmány, s hogy miért, azt ő kilenc pontban adja meg.¹⁰⁴ Másrészt a mi őstörténetünkre (benne a hunokkal) is mondja, hogy tehát „számtalan bizonyíték van arra vonatkozólag, hogy az őstörténetet meghamisították. Erre azért volt szükség, mert olyan népek (nemzetek), akiknek nem volt történelmük, de hatalomra tettek szert, megpróbáltak idegen tollakkal ékeskedni. Akiknek a ’tollait’ elvették, azokat valami módon el kellett tüntetni a történelemből, vagy legalább Európától minél távolabbra üzni őket. Ahhoz, hogy a saját jelentéktelen történelmüket fel tudják nagyítani, azt térben és időben megnyújtották, átraktak eseményeket olyan térségekbe, ahol addig teljes történelmi sötétség volt... Az igazi ellenfelek a szkíták voltak. Ezek az európai szkíták a görögöktől északra laktak, akiknek később a megtévesztés érdekében számtalan nevet adtak.”¹⁰⁵ Deguignes ugyanis így ír: „A hunok tatáriai birodalmát déli oldalán a kínaiak birodalma határolta; a két nép egymás ellen folytatott szinte folyamatos háborúi miatt a kínaiak gyakran beszéltek a hunokról. Az ő történelmükben megtalálunk mindent, ami e barbárok eredetére és első birodalmára, fejedelmeik pontos egymásutánjára és Tatár föld leírására vonatkozik Jézus Krisztus idejétől napjainkig. Látjuk ott ezeket a hunokat, amint a Kaszpi-tengertől északra Szibériába nyomulnak, ott letelepednek, hogy aztán behatoljanak a rómaiakhoz. Több író együttes olvasásával, mint például Se-makouang, Tchou-hi, Ma-tuon-lin és a különböző birodalmi dinasztiák írói, amelyekről *A huszonegy történetíró* című gyűjtemény készült, abban a helyzetben találjuk magunkat, hogy részletes történetet készíthetünk ezekről a hunokról és különböző hordáikról vagy törzseikről. Ha mind-ezen felfedezésekért a kínai évkönyveknek tartozunk is köszönettel, a mi kutatásaink másfelől nem kevésbé hasznosak lesznek számukra; megvilágítjuk történelmük számos homályos helyét, és megkönnyítjük mindannak megértését, amit az idegenekről mondanak, akikről gyakran ők maguk is tévednek. Ugyanezen okból a hunok kapcsolatai a keleti tatárokkal köteleznek arra, hogy pontos beszámolót adjak ez utóbbiak történetéről, fejedelmeik viszonyairól és eredetükről, amikor a törökök története ezt megkövetelni látszik.”¹⁰⁶

Világos az eset, már megint ott vagyunk, hogy Deguignes jobban tudja a történelmüket, mint maguk a kínaiak. Mert jól tudja a szerzőket „együttolvasni”, a Fábiánnál látott szempont szerint csoportosítani, alakítani. Fábián a hamisításokat odáig menve leplezi le, hogy arra a következtetésre jut: mindaz, amit a hunokról az ókori történetírók – auktorok – írtak, a Kárpátonkon belül történt. Sajnálatos, hogy Deguignes kínai és jezsuita forrásokra támaszkodó, s mint egyre inkább látjuk, ténybelileg megalapozatlan művét a magyar jezsuita Pray György már annakidején, az eredeti megjelenése után egy évtizeden belül tényként tette közzismertté, a kibontakozó finnugor elmélet ellen, megalapozva a turanizmust. És az alapján írta Szekér J. Aloysius

¹⁰² Deguignes 1756a, p. x.

¹⁰³ Lásd Cser Ferenc, Darai Lajos: *Kárpát-medence, vagy Szkítia?* Fríg Kiadó, 2008.

¹⁰⁴ Fábián Sándor: Történelmi „szürreál”. Az Igazság Kálváriája. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 36. évf. 1. sz. (2021.) p. 35. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00061/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_1.pdf.

¹⁰⁵ Fábián Sándor: A parazita áfium ellen való magyar orvosság. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 38. évf. 1. (125.) sz. [2023] p. 906. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_1_0903-0991.pdf.

¹⁰⁶ Deguignes 1756a, pp. x-xi.

azt a magyar krónikát, amely nemcsak a legkésőbbi, de a magyarokat a legtávolabbról, már Távol-Keletről eredezteti.¹⁰⁷ És ez a mű, e távol-keleti kapcsolódás miatt, annyira sikeres még mindig, hogy sokan nem tudnak szabadulni tőle – pedig tehát hamisításon alapul.

Mert ennyi bizonyíték után nekünk már elsősorban és túlnyomóan a Kárpát-medenceiekkel kellene foglalkoznunk, levetkőzve azt az előítéletet, hogy ókorinak mondott szerzők egyáltalán bármit is tudtak a mai Ázsiáról, Afrikáról.¹⁰⁸ Mindaz, amit írtak, a Kárpát-medencéről szól a Fábián feltárta adatok szerint, minden más látszólagos egyezés utólagos belemagyarázás, hozzáigazítás a mai helyzethez. Amit nagyjából ennek a mai állapotnak a kialakításakor – a reneszánsz óta folyó gyarmatosításkor – végeztek el a történetírásban. Azaz eszmei síkon szintén megtörtént a gyarmatosítás, és később már minden ment a maga útján, hiszen nem válhatott 'tudóssá', aki nem azt mondta, amit a 'nagy művek' tartalmaztak. Minden ásatás, feltárás és szövegkutatás ezt a kialakított világszerkezetet terjesztette, gyarapította, amelynek alapvetését Fábián abban látja, hogy „nagyon sok népet, akik a Kárpát-medencében éltek, keletre 'taszítottak', mivel így felelt meg annak a téves történelmi dogmának, hogy minden nép keletről jött a Kárpát-medencébe”.¹⁰⁹

Egyébként Fábián munkásságának megértéséhez hozzátartozik, hogy ő a legkorábbi latin nyelven nyomtatott könyveket kutatja, mert észrevette, hogy amikor azokba a kódexeket átmásolták, még nem mindent hamisítottak meg. Például a scita szót is a latin tudást jelentő szóból (scio, scire, scii, scitum = tudni, ismerni) eredezteti, és mint ilyet a Kárpát-medencei magyar-előd földműves népre vonatkoztatja, amely kifejezés szerinte az „eltávolítási” folyamatban került át az európai és ázsiai sztyeppe főszereplőire. És annak a „kitaszításnak” jelentős vallási vonatkozása is volt.¹¹⁰

Következik aztán Deguignes egyik legnagyobb tévedése, avagy (legarcátlanabb)¹¹¹ hamis adatközlése: „Valens császár uralkodása idején a hunok Attila vezetésével elhagyták Kína határait, és betörték Európába, amelyet feldúltak. Ez nélkülözhetetlen alkalom arra, hogy tisztázzuk az Alsó Birodalom¹¹² történelmének egy részét, és különösen arra, hogy visszamenjünk néhány más barbár nép eredetéhez, amennyire az emlékek megengedik, anélkül, hogy komolytalan találgatásokat kockáztatnánk. A görög történetírók nem voltak elégségesek ahhoz, hogy ismereteinket eddig eljuttassák: de ha közelebb hozzuk őket a kínaiakéhoz, a legtöbb ilyen homályos vagy bizonytalan eredet világossá válik; a kanyargós útvonalak, amelyeket ezek a barbárok bejártak, ismertté válnak számunkra; lépésről-lépésre követjük őket a Tatárföld mélyéről

¹⁰⁷ Szekér 1808.

¹⁰⁸ II. Pius 1460 körül azt írta, hogy a Föld egy nagy sziget, amelyet az óceán vesz körül. (Pii. II. Pon. M.: *Asiae Europaeque elegantiss. descriptio, mira festivitate tum veterum tum recentium res memoratu dignas complectens, maxime quae sub Frederico. III. apud Europeos Christiani cum Turcis, Prutenis, Soldano, & caeteris hostibus fidei, tum etiam inter sese vario bellorum eventum commiserunt*. Eucharius Cervicornus, 1531. p. 3. https://books.google.ro/books?id=JBtdBoawiNIC&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.)

¹⁰⁹ Fábián 2021, p. 219.

¹¹⁰ Fábián 2021, pp. 213, 361-262, 415, 592, 594-595.

¹¹¹ Ha csak nem máshol játszódó történetről van szó, mert egyébként Fábián azt is bizonyítja régi szövegek alapján, hogy Hérodotosz pusztán Kárpát-medencei területekről írt a scita néppel kapcsolatban. (Fábián 2021, pp. 64-65, 68, 77-78, 81, 85, 99.)

¹¹² A késő-római birodalom, az Alsó-Római Birodalom vagy Késő Birodalom a Római Birodalom utolsó korszaka. A francia történészek két korszakra osztották a római birodalom történetét. Az első korszak a Magas Birodalom, azaz a korai római birodalom, s ez után jött a második korszak birodalma, melynek vége 476, de az eleje bizonytalan, nem rögzítik egyhangúan: Kr. u. 192 (Antonine-dinasztia vége), 235 (katonai anarchia), vagy 284 (Diocletianus uralkodásának kezdete). A kifejezés 1752-ből származik, amikor Charles Le Beau tollából megjelent a Bas-Empire első kötete, amelyet még 27 kötet követett 1817-ig (https://hu.frwiki.wiki/wiki/Bas-Empire_romain).

vagy Kína északi részéből Pannóniáig és Franciaországig. Megtudjuk a betörésük okait; látjuk, hogy az Irtis és az Altaj-hegységtől keletre fekvő népek üzletelnek a rómaiakkal; utóbbiak még követeket is küldenek nekik, hogy egyesüljenek a törökök kánjaival a Szasszanida-dinasztia perzsa királyai ellen. A követségi szerződés Konstantin Porfürogennétosz császár ismert nagyszerű gyűjteménynek értékes része, amely a kínaiak segítségével megszűnik homályos lenni.”¹¹³

Deguignes szerint tehát nemcsak a hunok és Attila jön egyenesen a kínai határ mellől és jut el Pannóniába és Franciaországba, hanem a rómaiak is üzleteltek az Altaj-hegységtől keletre, sőt hogy még szövetséget is ajánlottak volna. Ha igaz volna. És ebben még a VII. Konstantinra való hivatkozás sem mentség, aki maga bevallja az előszóban, hogy csak közelít a valósághoz. A *De Administrando Imperio* (DAI) című műben adott leírást a kelet-európai sztyeppéhez szokás kötni, ahol a kimmereket váltó szkítákat a szarmaták verték le, majd a szkítákat követték a masszagéták délen, a szarmaták északon. Minden új csoport a korábbihoz képest újabb fegyverzettel jelent meg, olyannal, amely biztosította számára a korábban ott tartózkodók feletti katonai fölényt. A szarmatákat követik aztán a hunok, majd sorozatban a szabírok, a kazárok, a besenyők, a kunok – ebben a Bíborbanszületett Konstantinnak (913–952) tulajdonított írásmű által is közvetített folyamatban. E kelet-római császár művét a 9-10. századi közép- és délkelet-európai történelem egyik legfontosabb forrásnak tartják, amely a Kárpát-medence és a vele érintkező balkáni térség hatalmi viszonyairól így ír: „A törkökkel [magyarokkal] a következő népek határosak: a tőlük nyugatra eső vidéken Frankország, északra a besenyők, délre Nagy Morávia, azaz Szvatopluk országa, amelyet a törkök teljesen végigpusztítottak, és elfoglaltak (13. fejezet.)”¹¹⁴

A görög császár történeti műve elbizonytalanít bennünket, adatait illetően, mint krónikáink bizonyos elemei is, hogy későbbi szemlélethez igazított betoldások. Az előszó szerint a szerző a felhasznált szövegek áladatokkal bőbeszédűen túlszűfolt költött mivoltán egyszerűsített.¹¹⁵ E „szertelen bőbeszédűséget” Moravcsik Gyula két nyelvű könyvében összegyűjtött szövegekben is meg lehet tapasztalni.¹¹⁶ Heribert Illig egyenesen a „kitalált középkor” szerzőjének és bevezetése levezenylőjének tartja a görög császárt és művét, hogy az akkor égetően fontos keresztény erekleügyeket rendezze vele.¹¹⁷ Illig arra is rámutat, hogy ebben az időben történt az az igen hihetetlen nagyszabású művelet, amidőn a korábbi majuszkulát, azaz a nagybetűs írásos történeti műveket átírták minuszkulára, azaz kisbetűkkel írottra. Ennek során pedig, úgy tudni, a számos másolat elkészülte után, az egyetlen mintapéldányt megsemmisítették, ezért a régi írások tartalmát már soha nem ismerhetjük meg. Ugyanakkor mivel ez a munka az egész birodalom területén központi utasítás szerint folyt, mindez lehetőséget teremtett kihagyni és beírni eseményeket, azaz akár egész korszakot is kitalálhattak és kedvükre benépesíthettek.¹¹⁸ A DAI-ban a Kárpát-medence ilyenféle ’benépesítése’ is szerepel, egyedüli forrásaként az ún. ’magyar honfoglalásnak’.

¹¹³ Deguignes 1756a, pp. xi-xii.

¹¹⁴ Katona-Kiss Atilla: „Megalé Moravia, Szvatopluk országa.” Írások a szegedi középkoraszat műhelyéből. *Tiszatáj* 64. évfolyam, 8. szám. 2010. augusztus. p. 59.
http://epa.oszk.hu/00700/00713/00227/pdf/tiszataj_EPA00713_2010_08_059-065.pdf.

¹¹⁵ Erre Kréneisz Géza is figyelmeztet a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületnek írt 2015. július 3-ai levelében. V. ö. Darkó Jenő: *Bíborbanszületett Konstantinosz császár „A birodalom kormányzásáról” írott munkája, mint magyar történeti forrás.* www.napkut.hu/eleink2-064.

¹¹⁶ Moravcsik Gyula: *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai.* Budapest, 1984, második kiadás 1988.

¹¹⁷ Heribert Illig: *A kitalált középkor. A történelem legnagyobb időhamisítása.* Allprint Kiadó, 2002. pp. 415-420.

¹¹⁸ Ennek jelentőségét nem szabad lekicsinyelni, mégha az Illig-féle 297 éves időbetoldást cáfolja is a tudományosan ellenőrzött időrend.

A VII. Konstantin műve körüli kétségekre Marczali Henrik is utal: „Feltűnő, hogy az ő adatai nem egyeznek meg a reánk maradt egykorú krónikások elbeszélésével. Sem ő nem használta azokat, sem azok nem merítettek belőle. A görög írók közül egyedül ő említi azt a fontos és döntő tényt, hogy a besenyők beavatkozása idézte elő a magyarok kivándorlását Etelközből.” És „feltűnő az, hogy a magyarok régiebb viselt dolgai közül csak azokat említi, melyekben nemzetünk valami összeköttetésben volt a kozárral. Így különösen a fejedelem választást beszél el nagy részletességgel és – úgy látszik – kozár tendenciával... Tőle tudjuk a magyar törzsek nevét, a magyarok régiebb telepeit, összeköttetésüket a kozárokkal, bevándorlásuk okait, a törzsek elhelyezkedését, a fejedelemség megalapítását. Ő tartotta fenn a Gyula és Kharkász nagy méltóságainak emlékét. Csak is ő világítja meg történeti alapon a magyar nyelv alakulásának nagy problémáját.”¹¹⁹

Azaz e téren minden fontos ismeretünk tőle, VII. Konstantintól ered, ami önmagában véve egyoldalúság, és amit Marczali, valamint nyomában eddig szinte mindenki azzal próbált palástolni, hogy e császár, mivel sokáig nem uralkodhatott és a tudománynak élt, tudományos érdeklődésből kutatta azon nemzetek múltját, amelyek jelenét tárgyalta, s így megbízható adatokhoz jutott és közvetítette azt fiának írott művében felénk. Forrása lehetett Marczali szerint az általa is említett követjárás (8. fejezet), bár csak a Priszkosz által leírt déli ország részt ismeri (40. fejezet), és a nála járt két Árpád-házi herceg tájékoztatását a vezérségről, valamint régi követjárások leírásait, amelyek aztán elvesztek. „A császár értesüléseinek egy része tehát valószínűleg kozár forrásra vezethető vissza. Tudjuk, hogy Byzáncnak mindig voltak kozár zsoldosai, azt is tudjuk, hogy arra felé igen gyakran járt görög követség.”¹²⁰

Az iméntiek miatt e feltevéses források nem kielégítőek és nem oszlatják el a történetírással keletkeztetett vagy meghamisított történelmi adatok gyanúját a DAI magyar vonatkozásait illetően. Ugyanakkor magára a kazár birodalomra nézve, annak létét is megkérdőjelező felvetések láttak már napvilágot,¹²¹ ami sokban vagy teljesen legyengíti ezt az érvet is. Amit valószínűsíthetünk a Kárpát-medencei magyar eredet és folytonosság mai ismeretei, elmélete birtokában, az az, hogy az utóbb – igen későn – ’honfoglalásnak’ nevezett eseményre utaló DAI-mozzanatok hamisítások, míg az Árpád-házra vonatkozó adatok valamennyire hitelesek lehetnek. Így, e megfontolásokból, VII. Konstantin művének ma ismert szövegét nem tarthatjuk pontosnak, hanem csak hozzátétőlegesnek, sőt inkább hamisnak.

Amire feljogosíthat a neki tulajdonított mű angol kritikai kiadásának bevezetésében Moravcsik Gyula görög szöveggondozó és Romilly James Heald Jenkins fordító által megfogalmazott szakszerű vélemény is. A VII. Konstantintól származtatott mű összeállításának módját illetően részletes magyarázatot máshol adtak, a Kommentár általános bevezetésében,¹²² és eredményeiket röviden így foglalják össze: „A mű, ahogyan ma a rendelkezésünkre áll, korábbi munka felújítása (rifacimento), amely a jelenlegi elrendezés 14-42. fejezetének felel meg. Ez a korábbi mű történelmi és régiségi tárgyú volt, valószínűleg Περί ἐθνῶν [Peri etnón] cím alatt, amelyet a császár állított össze a 940-es években, az ő Περί θεμάτων [Peri tematón] című műve társalkoteként. Ahogy a Περί θεμάτων a császári tartományok eredetét, régiségeit és helyrajzát írta le, úgy a Περί ἐθνῶν a hagyományos, néha legendás történeteket mondta el arról, hogy a birodalom körüli területek a múlt századok során hogyan alakultak ki jelenlegi lakóik (szaracénok, lombardok, velenceiek, szlávok, magyarok, besenyők) által elfoglalva. Namármost, ezek a fejezetek a DAI legkorábbi részei. A könyv fennmaradó része (kivéve néhány tévedésből

¹¹⁹ Marczali Henrik Dr. (szerk): *A magyar történet kútforrások kézikönyve*. Athenaeum, Budapest, 1901. p. 27.

¹²⁰ Marczali 1901, pp. 28-29.

¹²¹ Illig 2002, pp. 351-34. Arthur Koestler: *Der dreizehnte Stamm*. Wien, 1977. pp. 36 sk, 71, 98, 131, 147, 241 sk, 253.

¹²² Lásd D. A. I. Vol. II. Commentary [London, 1962.], pp. 1-8; és Moravcsik: *Byzantinoturcica* [2nd ed.] I, pp. 361-367.

idesorolt forrásanyagot: 23-25, 48, 52, 53. és esetleg 9. és 30. fejezet) másfajta feljegyzetek: politikai irányelvek, amelyeket kortárs példák illusztrálnak. Az 1-8, 10-12. fejezet a besenyők és a törökök irányába tett császári politikát magyarázza. A 13. fejezet külpolitikai irányelv a császár saját tollából. A 43-46. fejezet az észak-kelet (Örményország és Grúzia) felé irányuló politikával foglalkozik. A 49-52. fejezet útmutatást nyújt az új birodalmi tartományok befogadásához és adóztatásához, valamint a polgári és haditengerészeti ügyek egyes részeihez. A könyv ezen utolsó részeit úgy tervezték, hogy gyakorlati útmutatást nyújtsanak a fiatal II. Romanus császárnak, és a 951-952-es években valószínűleg hozzáadták a *Περὶ ἐθνῶν*-hoz, hogy az egész értekezés nevezetessé tegye Romanus tizennegyedik születésnapját (952). A jelenlegi könyv tehát két egyenlőtlen rész egyesítése: az első történelmi és régiségi, a második politikai és diplomáciai.”¹²³

Így tehát, mint a DAI előszava mondja, „a történelmi szövegeket... rövidebb részekre osztani, ezáltal összefogni” olyan eljárás, ami összefüggéstelenül, egyéni szempontok szerint értelmezve adta elő mindazt, amit addig csak értelmes összefüggésében lehetett. Ma úgy mondanánk, hogy tematizált. Ki is mondja, hogy a cél, hogy a szöveg „könnyebben vésődjék” a képzendők emlékezetébe, „könnyebben ívódjék beléjük”. Nincs új a nap alatt! Az ötvenhárom fejezet pedig a világ felosztása vagy beosztása bizánci érdekek szerint, miáltal „a történelem nagy tettei a megfelelő helyre, a megfelelő cím alá kerüljenek”. A mi címünk ott: „türkök népe”. És a helyünk: Árpádot „a kazárok szokása és törvénye szerint pajzsra emelvén, fejedelemmé tették.” Még ha nem is lennének kétségeink a kazárok felől, a következő magabiztos mondat mutatja a célzatos dehonesztálást: „Ez előtt az Árpád előtt a türköknek más fejedelmük sohasem volt,” – azaz Ámos, Atila, netán Nimród kizárva – „s ettől fogva mindmáig ennek a nemzetségből lesz Turkia fejedelme. Néhány év múlva a besenyők rátörtek a türkökre, és fejedelmükkel, Árpáddal együtt elűzték őket. A türkök tehát megfutamodván,” – azóta is földönfutóknak tekintenek minket! – „földet kerestek,” – hontalanok – „ahol megtelepedhetnének, s jövőn, ők meg elűzték Nagy Moravia lakóit, – betolakodók vagyunk – s megszállták azok földjét, amelyen a türkök most is mindmáig laknak” – bitorolnak. „És attól fogva a türkök nem vették fel a harcot a besenyőkkel.”¹²⁴ És így tovább, és így tovább. Nyilvánvalóan XVIII. századi hamisítás ez a szövegrész, amit Nagy Morávia említése bizonyít, amelyet akkor találtak ki a szlovákok helyzetbe hozásához ellenünk, talán éppen az öt éves koráig szlovák Adamus Kollar császári könyvtáros maga. Akinek szerepe lehetett krónikáink ma látható szövegének kialakításában is. És ahogy a nyugat-európai középkori kódexek utókor számára megmentett változatainak hamisításait Illig és köre már leleplezte, a magyar krónikák hasonló ’szöveggondozását’ is tüzesen meg kell vizsgálnunk a jövőben. Amint most Deguignes-ével éppen tesszük.

Aki mondhatni leleplezi magát, ugyanis eléggé mondvacsinált okkal mellőzi krónikáinkat. „Talán meglepő, hogy a hunok Attila alatti betörését illetően nem használtam fel a magyar történetírókat. A magyarok, akik magukat a hunok leszármazottainak tekintik, nagyon részletesen beszámolnak e népek átvonulásáról, betöréseiről és hódításairól, és ezer olyan részletet közölnek, amit máshol nem találunk. Elsősorban ez az ok késztetett arra, hogy elutasítsam őket; a kevés egyezés, amit találtam köztük és a görög vagy római történetírók között, a durva anakro-

¹²³ Moravcsik Gyula–Romilly J. H. Jenkins: *Constantine Porphyrogenitus De administrando imperio*. Greek text edited by Gy. Moravcsik. English translation R. J. H. Jenkins. Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies Trustees for Harvard University Washington, District of Columbia, 1967. *Corpus Fontium Historiae Byzantinae*. Consilio Societatis Internationalis Studiis Byzantinis Provehendis Destinatae editum. Volumen I. Second Impression, 1985. p.13. <http://homepage.univie.ac.at/ilja.steffelbauer/DAI.pdf>.

¹²⁴ Kréneisz Géza: Porphyrban nevelkedett Konstantin császár „ismeretlen” Prooimionja (első rész). *Eleink* 2013/2. 10. A Napkút Kiadó honlapján. <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://napkut.hu/images/folyoiratok/eleink/eleink26.pdf>.

nizmusok, amelyekbe belesni látjuk őket, a mesék, amiket mesélnek, kétségessé teszik számomra a beszámoló pontosságát. Minden részlet, amelyet megőriztek számunkra, úgy tűnt nekem, hogy regényhez hasonló, és következésképp nem találhat helyet egy olyan műben, ahol célként semmi más, csak az igazság elérése javasolt. Hogy egy példát idézzek, és hogy megmutassam, hogy ítéletem nem elhamarkodott: a vágy, hogy Attilát a dicsőség magaslatára emeljék, arra készíti őket, hogy elképzeljék e fejedelem hadjáratát Spanyolországba, ahol legyőzött egy szultánt, abban az időben, amikor ez a cím, sőt az arabok is ismeretlenek voltak ott... Amit a görög és római történetírók töredékeiben olvashatunk, bár csak töredékek, nekem úgy tűnt, hogy előnyösebb, mint a magyar történetírók követett részletei.”¹²⁵

Deguignes bizonyára VII. Konstantin császártól veszi tehát a magyar – középkori – krónikák negligálását, mert mint Kréneisz Géza rámutat, „a XIX. sz. második felében kialakított finnugor nyelvi rokonságból levezetett tétel egyben egy genetikai eredetet is igazol, melyhez a történelmi háttérrel Konstantin bizánci császár (906–959) *A birodalom kormányzása* című művének ötvenhárom fejezetéből az ún. három magyar fejezet szolgáltatja, mint őstörténetünk legfőbb forrása. Neki köszönhetjük Etelköz fogalmát, a hét törzs nevét, Árpád családfáját... Megismerése a tudomány szintjére emelte a kutatást, fényében hiteltelenné váltak krónikáink, annak ellenére, hogy roppant nehezen értelmezhető, amit egyesek az informátorok, mások a császár hiányos ismereteinek rovására írnak, ezért történelmi értékének a megítélése szélső határok között mozog. A megoldást annak a Konstantin által megfogalmazott, de ez ideig mellőzött Prooimionnak (Előszó) a figyelembevételére jelentené, melyben ő maga tájékoztat arról, hogy milyen pedagógiai szempontok szerint állította össze az említett 53 fejezet történelmi anyagát, és azok hogyan értelmezendők. Kompetenciája saját koncepcióját illetően 100%-os, minden más hipotézissel szemben.”¹²⁶ Azaz itt nem a rárakott tudósi mentalitás, hanem a császári önkény nyilvánul meg. A császár életrajza is erről tanúskodik: „Bebizonyosodott, hogy a hozzákötött elvárásokból semmit sem teljesített, hisz a bortól függött; mindig a legkönnyebb utat választotta, nem tűrte, hogy a tanult emberek helyreigazítsák tévedéseit, és aki ezt megette, azokat keményen büntette.”¹²⁷

VII. Konstantin minket érdeklő tevékenységéről Kréneisz megállapítja: „Tudományos tevékenysége kiterjedt a birodalom diplomatainak képzésére is. Okulásukra tizenöt neves historikustól egy 27 szemelvényt tartalmazó gyűjteményt állított össze, mely az Athos-hegyi Hilarion-kolostor kézirata alapján, Carlo Cantacaro latin fordításában 1609-ben vált ismertté, és ma *Excerpta legationibus ad gentes* cím alatt ismert.”¹²⁸ A császár azonban a történelmi felgyűlemlett anyagát áttekinthetetlennek, a tizenöt érdemes authort pedig túl bőbeszédűnek találta, ezért a gyűjteményt, egyedülálló módon, egy valós alapelemekből összeállított, de összességében fiktív, ezért univerzális érvényű, minden adódó helyzetben útmutató példatárral egészítette ki, hogy „annak takarékosabb szövege jobban szolgálja a megismerést”. Indító okait ennek Előszavában foglalta össze, a félreértések elkerülésére hangsúlyozva, hogy a példák nem valódi (μη γνήσιοι – non genuina) történetek, hanem csak pszeudnim (ψευδωνιμι) – összeállítások.”¹²⁹

¹²⁵ Deguignes 1756a, pp. xii-xiii.

¹²⁶ Kréneisz 2013, p. 11.

¹²⁷ Ioannes Skylitzes: *Synopsis historion: Byzanz wieder ein Weltreich; das Zeitalter der makedonischer Dynastie nach dem Geschichtswerk des Johannes Skylitzes*. Fordította és magyarázta Hans Thun. Graz, 1984.

¹²⁸ *Excerpta de legationibus; ex Dexippo Atheniense. Eunapio Sardiano. Petro patricio et magistro. Prisco sophita, Malcho Philadelphensi. Menandro protectore*. Haec Carolus Cantoclarus... e Graecis Latina fecit & notas addidit parisiis; apud Petrum Chevaleirum, in monte Diui Hilarij, 1609. Görög szöveg: *Excerpta Historica issue imp. Constantini Porphyrogeneti confecta Excerpta de legationibus*; edidit Carolus de Boor; Berolini MCMII. (Kréneisz 2013, p. 14.)

¹²⁹ Kréneisz, 2013, p. 14.

⁵⁶⁶ Kréneisz 2013, p. 11.

Kréneisz felhoz egy nyilvánvaló időrendi tévedést, avagy leleplezi a hamisítás nem eléggé megalapozott mivoltát: „A koncepciót hordozó suppositio és a megélt történelem egymáshoz való viszonyáról tájékoztat a 27. *Longobardia tartományáról és az abban levő fejedelemségekről* című fejezet egy kurta mondata: 'Irène császárnő idejében (Itáliába) küldött Narses *patri-cius Beneventumot és Capuát kormányozta, míg Rómát az athéni Zakariás pápa tartotta kéz-ben.*' A szereplők látszólag egy egyidejű politikai állapot tényezői, holott 250 év választja el őket egymástól. Narses Justinianus császár 551-ben tette meg Itália kormányzójának, és Sophia, a nagy beteg II. Justin felesége váltatta le 567-ben, adóügyi nézeteltérések okán, még a longobardok Itáliába érkezése előtt, akik majd Beneventumban és Capuában alapítanak hercegeket a maguk számára. Narses Irénével nem állhatott kapcsolatban, mivel Irène 797–802 között uralkodott. Zakariás 741–752 között ült a pápai trónon, 'athéni' jelzőjét Irénétől kölcsönözte, akinek ez állandó jelzője, lévén athéni származású. A konstrukció megfelel a császári koncepció feltételeinek. A '*históriai összefüggések folyamatosságának belső rendjét*' a longobard lánc biztosítja. Az 553-tól Rómában székelő Narses (†570) a későbbiekben azzal vádolták, hogy ő hívta be a longobárdokat Itáliába, Zakariás pápa pedig azáltal, hogy áldását adta az utolsó Merovingnak, III. Childeriknek letételéhez, Kis Pipint segítve a trónra, megvetette a frank birodalom alapjait és a továbbiakban annak közeli kapcsolatát Rómával. Irène a frank befolyás ellensúlyozására a longobárdokat támogatta, kevés sikerrel, mert a pápa 800-ban császárrá koronázta a frank Nagy Károlyt.”¹³⁰

Itt lehet tehát a kutya még mélyebbre elásva, hogy Deguignes-nek és a Királyi Könyvtár tekintélyének ki kellett állnia a francia Karoling hatalmi eredet VII. Konstantinnál szereplő részletei mellett, és akkor már a középkori magyar krónikák elvetése mellett is.

Deguignes műve érinti a hun és türk hatalmi szerveződés összes eurázsiai, sőt észak-afrikai megjelenését. Utóbbit a török birodalom révén. Akiket mi mongoloknak vagy tatároknak tartunk, azokról azt mondja, hogy könyve révén „végül az oroszok, a lengyelek és a magyarok jobban megismerik azokat a népeket, amelyek gyakran legyőzték őket. A kipszak kánok történetét itt nagyon részletesen megtalálhatóan megírtam. Egyfelől a mohamedán írók és az általunk ismert északi történetírók, másfelől pedig magában az oroszok *Stepenna Kniga* című évkönyvei által alátámasztva. ... Ebből a forrásból merítettem mindazt, amit különösen Oroszországról mondok, amelynek nagyhercegeit már régóta a tatárok nevezték ki. Új listát adok a nagyhercegekről, és látom, hogy a nyomtatásban megjelentek mennyire nem pontosak. A tatároknak a Balti-tengerre, Litvániába, Lengyelországba és Magyarországra irányuló hadjáratainak részletei érdekessé teszik a kipszak kánok történetét, az észak népei számára érdekes művet. De ami a magyarok kíváncsiságát még inkább felkeltheti, azok az általam ismert kutatások eredetükről, Pannóniában való letelepedésükről és történelmük első századairól. A kipszak kánokról tudom, hogyan lehetnek a krími kánok utódai; mellékelem, amit a kazáni és asztraháni királyságról, amelyek a Kipszak Birodalom feldarabolt részei, össze tudtam szedni.”¹³¹

Deguignes-re épül tehát az egész turanizmusunk, amire pedig a kínai közvetlen kapcsolatok, mint majd látjuk az írástörténet esetében, Ahonnan az ezt vallók szerint a sumér hatás is jött, mert a sumér előbb Közép-Ázsiára hatott oda menekülve, majd Kína a xiongukra, azoknak több hulláma pedig, Deguignes is, Szekér is részletezi, hogyan, több hullámban beköltözött onnan egyenesen ide, még a nyelvünket is így idehozhatva, mint legutóbb Török Tibortól megtudhattuk.¹³² Ez azonban igen ingatag alap, sajnálatos, hogy eddig nem lepleződött le. De hangsúlyozni kell, hogy ami sajnálatos, az az, hogy népi eredetet kötnek ehhez az elnagyolt, időrend

¹³⁰ Kréneisz 2013, p. 14.

¹³¹ Deguignes 1756a, pp. xvii-xviii.

¹³² Lásd Cser Ferenc, Darai Lajos: „Genetikai nyelvészet”? Török Tibor legújabb közleményének határozott kritikája. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 38. évf. 1. sz. [2023]
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_1_1009-1011.pdf.

szempontjából is tévedésekkel teli elmélethez és bizonyítatlan összefüggésekhez. Azt nem tartjuk problematikusnak, hogyha a kulturális hasonlóságokat kutatjuk, de ott is észre kell venni a helyi sajátosságokat és a vándormotívumoktól megkülönböztetni, illetve a nagy régiségből származókat és a hódító hatalommal terjedőket. És ezt a Torma Zsófia által feltár jelek hasonlóságaira, párhuzamaira is érvényesíteni kell.

Ami pedig Torma Zsófiát illeti, Anders Kaliff írja róla: „Az utóbbi években mind több és több bizonyítékot találtak arra, hogy a Duna alsó szakasza mentén fejlett kőkorszaki kultúra létezett már a Kr. e. VI. és IV. évezred között. Teljesen függetlenül attól, hogy az ember valóban írásnak értelmezi vagy sem azokat az érdekes jeleket, amelyeket Torma Zsófia a tordosi kerámiákon fedezett fel, és amelyek később számtalan más kutatás alkalmával is felbukkantak, mindeképp nyilvánvaló, hogy ezek a jelek régebbiek, mint a legkorábbról ismert mezopotámiai írás.”¹³³ Már is felmerül tehát az eddig tárgyaltakkal kapcsolatban a valóságos időrend hiánya, hiszen a turanizmus „adatai” a mezopotámiaiaknál sokkal fiatalabbak.

Ha Torma Zsófia nyomán a jeleket írásnak tekintjük, amint azt Lippai Bertalan itteni előadásában felvázolta,¹³⁴ tehát hogy a jelek fogalomjelek, képjelek, és ugyanolyanok, mint a suméroknak mondottaknál ismert ékjelek, valamint a székelyek által használt rovásjelek, akkor pedig már nem az az igazi kérdés, hogy ezek a jelek mikoriak, milyen régiek, hanem hogy miként lehetnek nálunk tordosi szereplésük óta folytonosak. Korábban már közmegegyezésnek látszott a megállapítás, hogy egy-két ezer évvel megelőzik a sumérnek mondottakat, újabban azonban megindult ennek kétségbevonása, egyfajta új tisztogatás, talán azáltal ösztönözve a háttérből, nehogy itt kezdjen el dőlni a „diffúziós modell” világfejlődés dominó. Amelyet már egyébként élenjáró régészek kétségbe vontak, elismerve a Kárpát-medence jelentőségét ebben, azaz hogy nem a Folyamközből indult a civilizáció.

Colin Renfrew, korábbi nézetét megváltoztatva, a diffúziós modellt már teljesen elveti, és az indoeurópai felsőbbrendűséget szintén,¹³⁵ azaz teljesen visszavonta annak utolsó bástyáit, még *A civilizáció előtt*¹³⁶ c. műve nézeteivel szemben is.

Marija Gimbutas munkájában az olvasható, hogy a sztyeppe kurgán kultúra a nordikus hitvilágot képviselte, embere a kaukázusi hosszú fejű, vékony csontú, rövid törzsű, hosszú lábú kaukázusi ember. A kurgán kultúra hordozza az indoeurópai szellemi kultúrát, annak vallási és társadalmi felfogását, elemei az indoeurópai nyelvekben uralkodók. Helytelen ezért idealizálni a sztyeppe műveltségeket, mert nem voltak egységesek, nem ugyanaz az embertípus sem, és nem azonos nyelvrendszerrel művelték.¹³⁷

V. Gordon Childe a ¹⁴C-s eredmények ismeretében a diffúziós elméletet eleve visszavonta.¹³⁸ Aztán tanítványa, Stuart Piggott szerint a munkamegosztásos összetett társadalom (civilizáció) igen ritka, akár még a világmindenségben is, bár az élet gyakori lehet. Éppenséggel még az is előfordulhat, hogy csupán ez az egy civilizáció létezik, a miénk itt a Földön. Létrejötteinek helye pedig Eurázsia majdnem nyugati vége, azaz a Kárpát-medence és közvetlen környezete, amelyet bemutat.¹³⁹ Ez a civilizáció terjedt el az egész Földön, de nem önmagában

¹³³ Anders Kaliff: *Torma Zsófia és a civilizáció bölcsője – Erdély úttörő régészneője és felfedezései*. Fordította: Bereczky Rebeka. Ághegy Könyvek. Székely Ház Alapítvány, é. n. [2018.] p. 72.

¹³⁴ Lásd e kötetben a „Torma Zsófia és a folyómenti kultúrák öröksége” című írását.

¹³⁵ Lásd beszélgetését: Anna Gibbons: Evolutionary Genetics. Europeans Trace Ancestry to Paleolithic People. *Science* 290 2000. november.

¹³⁶ Colin Renfrew: *A civilizáció előtt. A radiokarbon- forradalom és Európa őstörténete*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005. (első kiadás 1995).

¹³⁷ Gimbutas, Marija: *The Civilization of the Goddess*. Harper, San Francisco. 1991.

¹³⁸ V. G. Childe: *A civilizáció bölcsője*. Gondolat, Budapest, 1959. V. G. Childe: *Az európai társadalom őstörténete*. Gondolat, Budapest 1962.

¹³⁹ Stuart Piggott: *Az európai civilizáció kezdetei*. Gondolat, 1987. http://mumia.art.pte.hu/periszkop/Musorok/history/Stuart_Piggott_-_az_europai_civilizacio_kezdetei.pdf.

vetten üdvözi az emberiséget, azaz nem mellérendelő mivoltában, hanem alárendelő jellegű hódítás által lett kiterjesztve korábbi békés területekre. Ennek során a jamna-utód kurgán és a kelet felé fordult késő jamna műveltség óta az emberi civilizációt a vad harciasság torzítja.

Mégis vannak, akik az időrendet teljesen figyelmen kívül hagyva arra törekszenek, hogy a Turáni-alföldet tüntessék fel, mint ahonnét minden kultúra szétáradt, azaz sumér, kínai–koreai–japán és Kárpát-medencei irányban. Ezért aztán a mai Kárpát-medencei magyarság túlnyomó részének elődeit jelentő gravetti műveltség emberének az igen régi, a Don-mentéről keletre, Észak-Indiáig terjedő és az Eu19 (M17) Y-kromoszómamutációt szintén hordozó mivolta, azaz közép-ázsiai jelenléte miatt is az ókor végi hunokhoz kötik ezt a génjelzőt, annak ellenére, hogy a gravetti mozgás 30 ezer évvel korábbi, mint a hunoknak tulajdonított. Majd pedig szintén a sztyeppei hunokhoz kötik a magyar nyelvet és írást, hogy azt ők hozták be szerintük a Kárpát-medencébe – illetve több hullában más harcias csoportokkal is jött,¹⁴⁰ – de még magát az Eu19-et is. Ami tehát igen nagy tévedés. S mindezt teszik olyan teljes rendszert alkotva, amellyel igazolni próbálják a sztyeppei, ázsiai nomád eredetünket, közben egycsapásra megcáfolva a finnugor kapcsolatot és magát a magyarság Kárpát-medencei eredetét és folytonosságát. Mind-ezt kizárólag a hősi múlt ígézetében teszik, szinte ellenségnek kikiáltva, aki mást mond. A tények azonban makacs dolgok e téren is. Nézzük hát őket!

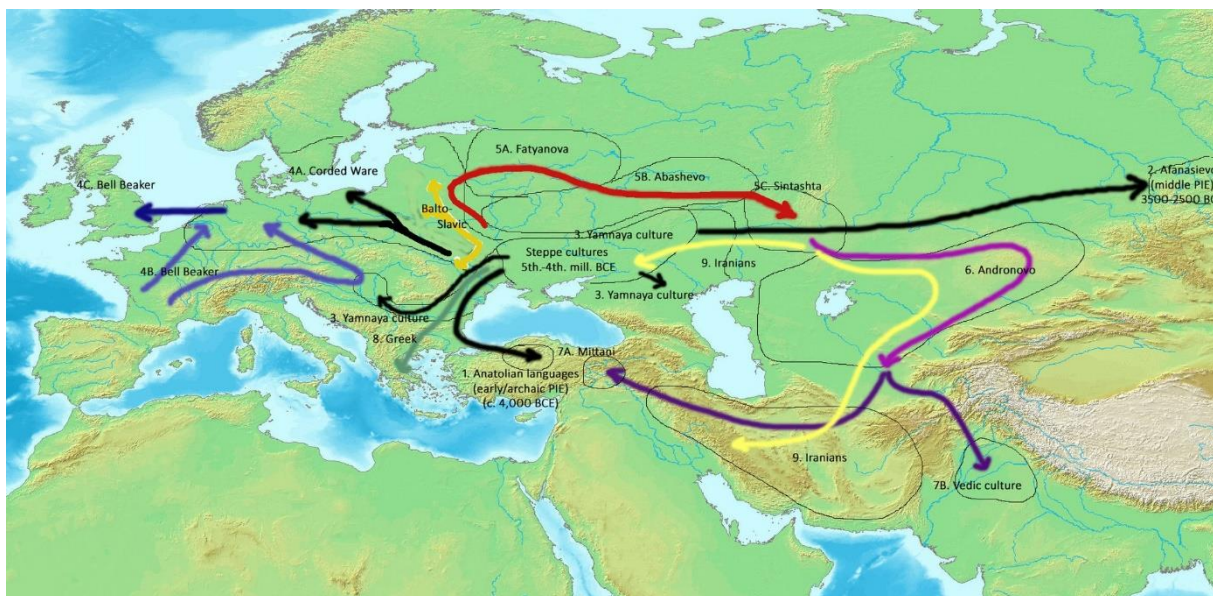
Már minden érdeklődő tudja, hogy az emberi őstörténet kapcsán két alapvető és átfogó DNS-vizsgálatot végeztek a közelmúltban,¹⁴¹ az egyik a mitokondriális DNS-sel, a másik pedig a férfiak Y kromoszómájával foglalkozott. És ott is – módszertani előnye miatt – a helyre nem álló szakasz mutációinak meghatározásával. A vonatkozó szakirodalomból¹⁴² egyértelmű, hogy a kaukázusi M173 nagyon korai ottani leágazás, és még a nyugatra terjedése előtt levált róla az M17 is, de az helyben maradt, majd legkésőbb a gravetti időszakban jött Közép-Európába. Innen következik, hogy 40 évezredes vagy több. Ezek még mind a würm jégkorszak végső lehűlését megelőző időkben jöttek létre – lehet, hogy éppen a közbenső lehűléskor.¹⁴³ Ekkor már az M17 a Bükkben lehetett. Az M173 az európai benépesedés előtt vált le a kaukázusiakról – a Homo erectusi-időben és költözött északabbra a Kaukázus északi oldalára. Onnan ment tovább nyugatra és hagyta ott az M17-et. Aztán az is nyugatra indult, de a Kárpát-medencében megállt. Hol volt még ekkor turáni, meg indoeurópai? Nem a turáni időszak ez, nem a népvándorlások időszaka, sokkal, de sokkal korábbi. Az indoeurópai szétáramlás csak hatezer éve indult és 3000 évig tartott, mint az alábbi 3. ábra mutatja.

¹⁴⁰ Lásd Cser, Darai 2023.

¹⁴¹ Ezen kívül ismeretes más vizsgálat is, amikor egyes örökletes jelenségek térbeli elterjedését kapcsolják össze a genetikai anyaggal és vonnak le belőle vándorlási, régészeti következtetéseket. Ami „teljes genom” címszó alatt fut újabban. De a késői időkben a kultúra áramlásához hasonló sűrűségű és gyakoriságú a génáramlás a népkéveredés miatt, ezért a genom szintű vizsgálatnak az egyéni családfákhoz hasonló lehet csak a jelentősége – azaz inkább jelentéktelensége – átfogóbb történeti szinten.

¹⁴² Semino et al.: The Genetic Legacy of Paleolithic Homo sapiens sapiens in Extant Europeans: A Y Chromosome Perspective. *Science* 290. évf. 2000. november 10. 1155–1159.

¹⁴³ Ami több mint 60 ezer éve volt.

3. ábra. Indoeurópai nyelvek terjedési sémája Kr. e. 4000 és 1000 közt a széles körben elfogadott kurgán hipotézis¹⁴⁴ szerint, ill. az indoeurópai terjeszkedések Anthony és Nordqvist–Heyd alapján.¹⁴⁵ Központ: sztyeppe kultúrák. 1. (fekete): Anatóliai nyelvek (archaikus proto-indoeurópai). 2. (fekete): Afanasievo kultúra (korai PIE). 3. (fekete): Yamnaya kultúra terjeszkedése (pontuszi-káspi sztyeppe, Duna-völgy, késői PIE). 4A (fekete): nyugati zsinór-díszes. 4B-C (kék és sötétkék): harangedényes; indoeurópaiak beszélők által átvett. 5A-B (piros): keleti zsinórdíszes. 5C (piros): Szintashta (proto-indo-iráni) 6 (bíborlila): Andronovo. 7A (lila): indo-árják (Mitanni). 7B (lila): indo-árják (India) [NN] (sötétsárga): proto-balti-szláv. 8 (szürke): görög. 9 (világossárga): irániak. – [nem rajzolt]: örmények a nyugati sztyeppéről terjedve.¹⁴⁶

A régészeti genetika esetében a régészeten marad a hangsúly, mert a genetika a régészet nélkül légüres térben mozog, ugyanakkor azért lehet hasznunkra, mert a régészet eredményeit képes pontosítani. Ám a „teljes genom” vizsgálat is egyéni polimorfizmusokat keres és hasonlít össze, azaz nem csoportmutációt. De azzal, hogy lemond a csoportmutációs területéről, kidobja az ablakon a régészetet. A csoportos mutáció ugyanis csak elkülönült csoportban terjedhet el, és sok tízezer évig kell elkülönülten élnie egy csoportnak ahhoz, hogy ott a mutáció megmaradjon és elterjedjen, azaz csoportossá váljon, amivel aztán kezdeni tud valamit a régészeti genetika. És akkor hogy állunk a polimorfizmusokkal, amelyekből már 800 milliót ismer a szakma? Mert ezek csoportokon belüli előfordulásúak, egészen az egyéni érzékenyséig. És befolyásolja a kiegyensúlyozó szelekció is.

Ugyanakkor, ha meg akarjuk érteni az ilyen eltérések keletkezésének, gyakoriságának a mikéntjét, azaz a mutáció történeti vonatkozásának valóságos időbeli jelentőségét, ahhoz magát a mutációt kell közelebbről megismernünk, mint ami természetünkkel velejáró.

A DNS kizárólag aminosav sorrendet határoz meg. Az emberi kromoszóma kb. 3 milliárd bázist tartalmaz, azaz kb. 1 milliárd aminosavat kódol. Egy-egy fehérje kb. 1000 aminosavat tartalmaz: kb. 1 millió különféle fehérje létezik bennünk! A 20 aminosav mindegyikét bázis-

¹⁴⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Kurgan_hypothesis.

¹⁴⁵ David W Anthony: *The Horse The Wheel And Language. How Bronze-Age Riders From the Eurasian Steppes Shaped The Modern World*. Princeton University Press. 2007. <https://www.academia.edu/35405459>. Kerkko Nordqvist, Volker Heyd: The Forgotten Child of the Wider Corded Ware Family: Russian Fatyanovo Culture in Context. *Proceedings of the Prehistoric Society* 86: 65-93. (2020). <https://www.semanticscholar.org/paper/...>

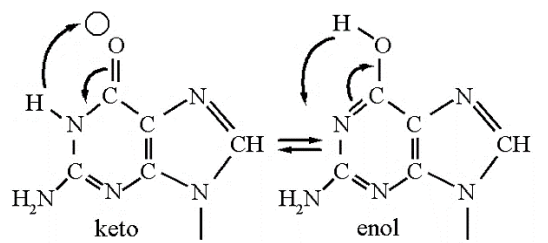
¹⁴⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Indo-European_migrations.

hármassal határozza meg. Szabályszerűen 4 elem 3-as perturbációja 64 alak. De ezek irányukat tekintve szimmetrikusak, azaz csupán 32 különböző lehetőséget jelentenek. A 32-ből 21 aminosavat határoz meg, a maradék 11-ből egyesek a lánc kezdetét, mások a lánc végét határozzák meg, van néhány, amely értelmetlen. A négy bázis a következő: timin (T), guanin (G), citozin (C) és adenin (A). Ötödik bázisnak tekintik az uracilt, amely a timinnel rokon és azt helyettesítő vegyület. A különbség az, hogy az uracil a timin karbonil csoportja melletti szénatomján nem tartalmaz egy metil (CH₃-) csoportot, de helyette hidrogén atomot. Az uracil a mtDNS-ben a timin helyett fordul elő.

A vegyi szerkezet két párt alkot. Egyik pár: a két bázis (T és G) -C=O (karbonil) csoportot tartalmaz a dezoxi-ribózhhoz való kötődésével szemben, másik pár: a két bázis (C és A) NH₂ (amino) csoporttal bír. A két pár megfelelő két váza: purin (A és G) és pirimidin (C és T). A DNS vegyi elemzése szerint két-két bázis minden esetben párban jelenik meg: A-T, G-C bázis részaránya mindig azonos. A purin bázissal szemben mindig pirimidin bázis van, a karbonil csoportú bázis ellenbázisa amino csoportú. Ezért a dezoxi-ribofoszfát láncból kettő alkot közös helikális szerkezetet, és az egyik lánc a másiknak a tükré. Ez lenne a híres 'kettős spirál', de geometriai értelemben véve nem spirál, hanem helix (a spirál két dimenzióban csigavonalban futó vonal, míg a helix a henger felületén a 'spirál' rugót utánzó elrendeződés). A megkettőződés (többszöröződés) nemcsak kedvező pillanat az azonos másolásra, de a tárolt információ módosítása is lehetővé válik e folyamatban: A DNS láncba zárt kód módosulása a mutáció. Mutációt szenvedett DNS lánc másolata nem azonos az eredetivel, hanem egy vagy több bázissal szemben az eredeti komplementer bázis helyett másik épül be.

Ennek alapja az, hogy két bázis eredeti alakja megváltozhat, mert a Timin (T) és a Guanin (G) a cukorhoz való kötődés mellett karbonil csoportot tartalmaz, miközben a mellette lévő nitrogénen hidrogént találunk. E hidrogén elmozdulhat és átléphet a karbonil csoport oxigénjére, s ott savas jellegű hidroxil csoportot hoz létre. (Savas, azaz a hidrogén atomot protonná ionizáló, mert közben a szén és a nitrogén közti egyes kötés kettős kötéssé alakul.) Ez az oxigénre került hidrogénnek nagyobb mozgékonytást biztosít: sokkal inkább pozitív töltésűvé változtatja, azaz a korábbi protont fölvenni képes karbonil oxigén ettől ezt a képességét elveszíti, sőt, maga válik protont küldő atommá. Az eredetileg >C=O --- H-N< ún. nitrogén alapú hidrogén hidas szerkezet ezután így alakul: >C-O-H --- O=C<, ahol az oxigén atom savanyú hidrogénje alakít ki oxigén alapú hidrogén hidas szerkezetet. (A kettős kötésű szén atomon lévő oxigén erős elektronvonzó hatása miatt a hozzá kapcsolódó hidrogén atom pozitív töltésű, savanyú lesz.) Az eddig magával szemben amino csoportot tartalmazót kérő bázis, most karbonil csoportot tartalmazó párját kéri.

Ez a DNS-változás tehát a mutáció. A mutációt kiváltó ún. keto-enol változás szakszóval: izomerizáció. A keto-enol izomerizáció során a Guanin és Timin változik: T-A helyett T-G és C-G helyett C-A lesz az új láncban, majd a következő elválásnál a G A-ra, a T meg C-re cserélődik le.

4. ábra. A Guanin és a Timin változik: T-A helyett T-G és C-G helyett C-A lesz az új láncban, majd a következő elválásnál a G A-ra, a T meg C-re cserélődik le.

Mindez beépített változás a rendszerben, míg mutagén behatásra roncsolt DNS, gén, azaz mutáció jöhet létre. Az egyszeri alkalom pont-mutáció, génmutáció az egyedben, míg csoportos mutáció elkülönült csoportban terjed, ami csak igen hosszú idő alatt jöhet így létre. Ha igaz lenne, amit a tudományos közlemények állítanak a 10 ezer évenkénti mutációról, akkor már régen újra majmok lennénk! Valójában kb. százezer évig kell elkülönülten élnie ahhoz egy csoportnak, hogy ott megmaradjon és elterjedjen: csoportossá váljon egy-egy mutáció. A szaporító sejteknek ugyanis mutációt helyreállító mechanizmusa működik. Az átörökítő állandó változása ellenére sincs ugrásszerű változás, mert a változások mindig helyreállnak a kromoszómák egyike által. A szaporító szervekben tehát meglehetősen erős ellenőrzés létezik és ezért a mutációk gyakorlatilag kiszűrődnek. Ezért van az, hogy évmilliók nagyságrendben beszélhetünk számottevő mutációról. Azaz az élet hihetetlenül konzervatív.

A mutáció sebessége a környezettől függ. Ha nagy a földsugárzás, a kozmikus sugárzás, az ionizáció, az ultraibolya sugárzás, akkor az mutagén környezetnek számít. A tudományos publikációk készítői viszont a mutáció sebességét nem ilyen természetes körülmények között 'méri'. A föltételezett hamis sebesség szerintük 10.000 év/egy mutációs elágazás a helyre nem álló szakaszon. Helyette a 100.000 évenkénti mutáció közelíthet a legjobban a valósághoz, ha a régészeti-embertani adatokat is figyelembe vesszük, azaz egyenesen a földtörténethez (jégkorszakok) viszonyítjuk az ember elterjedését a Földön. Aminek során kezdetben sokkal kevesebb ember esetében sokkal ritkább, később a sokkal több ember esetében sokkal gyakoribb a mutáció. Ezt a számítást az ún. polimorfizmusok esetében is el kellene végezni, ahol a génváltozás nem okoz (nagy) funkcióbeli eltérést, viszont évezredekig megmaradva összehasonlítási alapul szolgál. Viszont ezeket a polimorfizmusokat a korábban feltárt mutációk közé keverni, párhuzamba állítva őket az emberi múlt meghatározására, igen nagy – tudományos – felelősség, mert a 800.000.000 polimorfizmushoz képest az a tucatnyi mutációs szint, amelyet az Underhill-csoport közleménye világszinten bemutatott, valójában nem összehasonlítási alap. Ha akként használják, igen nagyfokú tévedési kockázatot tartalmaz, hacsak nem cél annak lehetőségének a kihasználása, hogy az így nyert állítólagos eredményeket előre meghatározott célhoz igazítsák. Ezért kell tudománytalanságként elutasítani a gravetti idejének és a hun korszaknak a genetikai összemelési kísérletét is.

Rétérve Torma Zsófia felfedezéseire, manapság öröndetesen sokan foglalkoznak vele, bár igaz, hogy nem annyira nálunk, mert itthon azzal söprik le a témát, hogy „nem írás”, tehát aki annak mondja, – maga Torma Zsófia is, – tévedés áldozata, szóra sem érdemes. És kiöntik a fürdővízzel a gyereket. Az időrendi kérdés viszont terítéken van. Történt is itthon egy támadás nemrég Torma Zsófia és a Tordos–Tátrálaka-i leletek Vincsa előtti jellege ellen, ami azok 2000 éves fiatalítására irányuló elég lélekborzoló törekvés. Szabó Géza szekszárdi régész egyik, a Magyarországi Kutató Intézet kötetében megjelent tanulmányáról van szó.¹⁴⁷ Elgondolkodtató és elszomorító, ahogy előadja László Attila erdélyi régész bennfentes tájékoztatása nyomán,¹⁴⁸ hogy a Tátrálakai táblák – és így Torma Zsófia leletei – sokkal későbbiek, mint 7500 év. Erre pedig az ásatás körülményeire hivatkozva, illetve a hasonló Djemdet-Nasr-i 5500 éves táblák „hatása” miatt következtet.

Mert az ásató kolozsvári régész, Nicolae Vlăssă, a másik kolozsvári régész, László szerint csak utólag foglalkozott volna a táblácskákkal, amikor megjelölte helyüket egy beásási metszetfotón látható, csak utólag áldozati helynek mondott gödörben. Mert hiszen Vlăssă az ásatás során nem említette munkahelyi kollégáinak sem az áldozati gödröt, sem a táblácskákat, az

¹⁴⁷ Szabó Géza: Korai írásemlékek és régészeti–történeti hátterük a Kárpát-medencében. *Rovás – magyar nyelvtörténet – művelődéstörténet*. Szerkesztette Zelliger Erzsébet. Magyarországi Kutató Intézet, Budapest, 2019. 72-81. oldalon a szóbanforgó rész.

¹⁴⁸ Akinek az első oldalon külön megköszöni a tanácsadását.

ásatásról nyomtatásban megjelent első beszámoló sem szól az emberáldozati gödörrel és a táblákról. Azokra utólag figyelhetett fel, a leletek mosása közben, így nem is dokumentálhatta előkerülésük körülményeit. Ama gödörnek a hamus földjében a Vincsa kultúra leletei és emberi csontok is voltak. Ezekről állapította meg utóbb a ¹⁴C-s vizsgálat, hogy 7500 évesek. Ezért híresztelték el, hogy ez a dunai írás 2000 évvel korábbi, mint a mezopotámiai. De az utólag áldozati gödörnek nevezett találati hely rétegének kezdete nem lett meghatározva, és az sincs bizonyítva, hogy az oda sorolt leletek onnét, együtt kerültek volna elő.

Ez eddig tökéletesen mutatja, hogy itt nem bizonyítás történik, – hiszen a kiindulás feltevés, és a folytatás is feltételezések sorozata, – hanem előzetes gyanúhoz, vagy ítélethez keresnek valamilyen annak megfelelő, azt alátámasztó – nem adatokat, hanem – összefüggéseket. Nézzük tovább: Az ásatás csak tíz napig tartott, hangoztatja László nyomán Szabó, és szerinte csak ásóymnyi mélyítés történt, nem bontották ki az egész gödört, ami sokkal több időt vett volna igénybe. Így azonban a valóságos rétegsorrend nem volt biztosan elérhető, azaz a felső rézkori rétegek (coțofeni kultúra) leomolhattak a kőkoriak (Vincsa kultúra) mellé. Találtak is tatárlakai leletek között aztán kora bronzkori coțofeni agyaghorgonyt. És mivel újabban még több Djemdet-Nasr-i jellegű későrézkori íráskarcokat találtak a Kárpát-medencében, illetve a Torma Zsófia által találtakon is ilyen jelek vannak szerinte, ebből az következik tehát, hogy nem Vincsa-koriak a tárgyak, hanem későbbiek, és a tárgyakon lévő jelek még nem írásjelek, amely jeleket egy délről beáramló népesség hozta ide 2000 évvel később. Azaz nem úgy történt a dolog, amint azt – László és Szabó szerint – román nacionalista, dicsőségszerző időrendi manipulációs kísérlettel hamisan meghirdették.¹⁴⁹

Am két ellentmondást is látunk a történetben. Egyik, hogy nehezen elképzelhető, hogy a réteget és így a leleteket meghatározó csontok fentről omlottak volna alá, ha csak ásóymnyi volt az ásatás, mert akkor lényegében a felszínen kellett volna lenniük, ásni se kellett volna ahhoz, hogy előkerüljenek, márpedig ástak. A másik, hogy akkor tehát ugyanazok a jelek nem tekinthető írásnak, ha a Maros-mentén keletkeztek, csak ha a sumér világból származnak?

És Szabó nem említi a Tászok-tetői, még sokkal régebbi és több tízezer, hasonló jelekkel ellátott töredék kőlapokat, vagy más Kárpát-medencei korai jeleket tartalmazó leleteket sem. Vagy azokat a nyugat-európai – Dordogne-völgyi, Pont d’Arc-i, stb. – leleteket,¹⁵⁰ amelyekre

¹⁴⁹ Attila Laszlo: Lásd Cui bono? Thoughts about a „reconsideration” of the Tărtăria tablets. *Dacia. Revue D’Archéologie et D’Histoire Ancienne* N. S. 60 Académiei Românei Institut D’Archeologie «Vesile Parvan», 2016. 281-292. <https://dokumen.tips/documents/roumaine-institut-daarcheologie-v-parvan-dacia-revue-daarche-ologie-et.html?page=5>. Ez, azaz a sumér kapcsolat cáfolata: Review the age and authenticity of Tartaria tablets. <https://tartariatablets.com/2021/09/13/refining-age-and-authenticity-of-tartaria-tablets/>. Részletesen lásd Gheorghe Lazarovici: 4 Tărtăria Tablets: The Latest Evidence in an Archaeological Thriller. *Western-Pontic Culture Ambience and Pattern. In memory of Eugen*. 2016. December. https://www.researchgate.net/publication/321128252_4_Tartaria_Tablets_The_Latest_Evidence_in_an_Archaeological_Thriller. V. ö. Marco Merlini: Milady Tărtăria ad the riddle of dating Tărtăria tablets. *Prehistory Knowledge. Inventory of the Danube Script*. 3. A challenge to some of the myths on those mythical artefacts. http://www.prehistory.it/ftp/tartaria_tablets/tartaria_tablets_10.htm.

¹⁵⁰ Lásd [Zegernyei Klára László:] Szenzációs írásemlék 35 ezer évvel ezelőttről. *Nyelv és Tudomány* 2010. március 2. <https://m.nyest.hu/hirek/szenzacios-iraseMLEK-35-ezer-evvel-ezelottrol>. April Nowell: From a Paleolithic Art to Pleistocene Visual Cultures. (Introduction to Two Special Issues on ‘Advances in the Study of Pleistocene Imagery and Symbol Use’.) *Journal of Archaeological Method and Theory* Vol. 13. No. 4. (Dec. 2006), pp. 239-249 <https://link.springer.com/article/10.1007/s10816-006-9020-2>. V. ö. Alison George: Code hidden in Stone Age art may be the root of human writing. A painstaking investigation of Europe’s cave art has revealed 32 shapes and lines that crop up again and again and could be the world’s oldest code. *New Scientist* 9 November 2016. <https://www.newscientist.com/article/mg23230990-700-in-search-of-the-very-first-coded-symbols/>. Wolfgang Wildgen: The Paleolithic Origins of Art, its Dynamic and Topological Aspects, and the Transition to Writing. *Semantic Scholar* 2003. http://fb10bdc.fb10.uni-bremen.de/homepages/wildgen/pdf/paleolithic_origin_groening.pdf.

Varga Csaba hívta fel nálunk korábban a figyelmet.¹⁵¹ Ő az ősi írás legelső jeleit a Pont d'Arc barlang rajzaiban, majd Altamira, Lascaux és Les Eyzies festményein és a Kárpát–Balkán-térség régészeti leletein kutatta s fedezte fel, minthogy azokon ismétlődő mintázatu rajzolatokat talált. És e karcolt, vésett, festett jelek többségét azonosította valamelyik későbbi rovásjellel, illetve számjellel. Mivel szerinte az írás útja az egyszerűtől halad a bonyolult felé, elveti a hagyományos írásfejlődés felfogást, hogy az írás a korai képírás (piktográfia) fokozatos egyszerűsödésével alakult ki. Ezért az írás alapjainak kialakulását Európában 35 000 évvel ezelőtre teszi, és szerinte a Közel-Kelet térségébe 6000 évvel ezelőtt már kész írásrendszer jutott el. Az Európában használt jelek pedig megőrizve eredeti alakjukat a rovásírásunkat adják, mert az írásismeret nemzedékről nemzedékre száll, hiszen a jelkészlete kielégítette a nyelvi igényt.

Elindult tehát a kedvező fejlemények mellé egy Torma Zsófiát erőteljesen érintő lejáratás-féleségnek tűnő valami, s éppen egy MKI-kötetben. Ezért nem elegendő ma az első magyar női régész esetében az ő női mivoltára tenni a hangsúlyt, hanem arra kell tenni, amit talált, ahogy feldolgozta, és ahogy mindezt ma megítélhetjük. Bemutatva azokat, Torma Zsófia a leleteken lévő jelek sumér hasonlóságát hangoztatta, de nem azt, hogy onnan származnak. Lippai mostani előadásában és két korábbi írásában¹⁵² nemcsak olyan megfigyeléssel rukkolt ki, ami a jelek Kárpát-medencei eredetére mutat, hanem személyes tapasztalatait is közreadja arról, hogy egészen nyírségi szülőföldjéig érzékelt a folytonos, élő kapcsolatot nemcsak a Maros-part ama régiségeivel, hanem igenis, azzal az igen régi múlttal.

Kérdés lehet, miért került sor a Szabó-féle tanulmány megírására és megjelentetésére az MKI részéről. Talán azért, hogy ne csak Mezopotámiához kössék a tatárlakai írást, nem Vincsa korinak mondva, hanem a sztyeppéhez, Turánhoz, mondván, hogy oda meg Sumériából ment fel és tért el keletre Kínáig, s fordult az Ural nyugati oldalára is. És ide, hozzánk aztán a székelek rovásírása a kínaiaktól jött be a hunokkal, amint azt Szekeres István a Varga Gézával és Simon Péter közös könyvükben közreadott tanulmányában kifejtette.¹⁵³

De ezek időrendileg és régészetileg nem rendben lévő elképzelések, és a táblák jellegét illetően a Lippai és mások, vagy a mi érvelésünk a népfolytonosságról a mérvadó, nem a Djemdet-Nasr hivatkozás.¹⁵⁴ És a tét nem kicsi, mert ha a sumért ki is zárjuk, hiszen tudjuk, hogy nem terjeszkedtek északra, Turánba, de attól még a Fekete-tó mellékiektől jöhettek volna az írásjelek, különösen, ha a kerek táblán vannak – Záhonyi András által emlegetett – csillagászati vonatkozások. Ha vannak, az a Fekete-taviak találmányának látszik, mert a tavat Fekete-tengerré tevő áradás pusztítása elől elmenekülőkkel minden irányban szétterjedhetett – az ottani öntözéses földművelődéshez kötődő – legkorábbi csillagismeret. És ami lényegében majd a különböző vallásosságban köszön vissza aztán a vaskorban, illetve a hatalom megragadáshoz és megtartásához látszik végig nélkülözhetetlennek annak birtoklása, amit jelrendszerének használatát mutat. És e hatalmat alapozó jellegük miatt terjedtek el aztán egész Euráziában a különböző alakzatok és közvetítendő tartalmak (mítoszok) a késői időkig, kövön, aranytárgyon, fegyveren, viseleten, stb. Ezek azonban nem azonosak a mi népművészetünk eredeti, Kárpát-medencei, a földműveléshez kapcsolódó tartalmaival. Bár a jobbágyok felszabadítása után a nép az úri eredetű motívumkincset is átvette, és a népi fantázia és alkotókedv meglődött, amint azt a mai sokféleség mutatja viseletben, táncban, mindenben, ami népművészet.

¹⁵¹ Varga Csaba: JEL JEL JEL avagy az ABC 30 000 éves története. Fríg Kiadó, 2001. https://viztervgyak.files.wordpress.com/2017/11/vargacsaba_jeljeljel.pdf. ~: Az ősi írás könyve. Fríg, 2002. ~: A kőkor élő nyelve. Fríg, 2003.

¹⁵² Lippai Bertalan: Tatárlaka üzenete és Rovásírás hatása a nyelvre. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 35. évf. 1. sz. (2020.) 301-439. <https://epa.oszk.hu/01400/01445/00060/pdf/>.

¹⁵³ Szekeres István: Östörténetünk írásjelekben. *Bronzkori magyar írásbeliség*. Írástörténeti tanulmányok. Írástörténeti Kutató Intézet, Budapest, 1993. pp. 55-96.

¹⁵⁴ V. ö. Friedrich Klára: A székely-magyar rovásírás kőkori előzményei, mint a Kárpát-medencei őshaza bizonyítékai. <http://www.rovasirasforrai.hu/Rovasiras/A-szekely-magyar-rovasiras-kokori-elozmenyei.htm>.

Ha pontos képet szeretnénk adni az akkori helyzetről, fontos rámutatnunk, hogy a Kárpát-medencében és környezetében a keleti, harci baltások népének megjelenéséig hiányzott a társadalmi rétegzettség.¹⁵⁵ (Ami érvényes az abban az időben virágzásnak induló Indus-völgyi, Harappa műveltségre is.)¹⁵⁶ Ez a műveltség kisebb területi egységekben, falvakban élt, és akár néhány tízezres lélekszámig is felduzzadt. A tordosi és tatárlakai, valamint még számos más dunántúli, vinčai és egyéb balkáni lelet bizonyítja, hogy volt írásuk.¹⁵⁷ Renfrew megállapítja ezzel kapcsolatban, hogy ezen írás célja emlékezet főntartás volt és nem a papi-nagygazdaság, ill. birtokosi gazdaság elszámolása, a beavatottság tartozéka¹⁵⁸ (amint az íráshasználat célját például Childe levezeti).¹⁵⁹ Így írás nem igényelt hosszú megörökítést, csak írója saját emlékei rögzítését jelentette. Azaz porladó anyagra, fára vésték, fakéregre festették, stb. És mindez összefüggésben van az írás létrejöttével. A képi ábrázolás jelképes, leegyszerűsítve fejezi ki a gondolatot, amiben benne van a gondolkozásmód és a térszemlélet is. Az írás pedig ezeknél a jelképeknél is elvontabb és összetettebb jelhasználat. S ha a képjelek a gondolatot rögzítik, az emlékeztetést serkentik, akkor ez fokozottabban igaz az írásra. Az írás eredetét korábban a sumér és majd az egyiptomi íráshoz kötötték a Kr. e. 4. évezred közepéről, jelképekből eredeztetve.¹⁶⁰ Általános volt az egyetértés, hogy az írás a gazdasági élet kívánalma volt, a templomgazdaság igényelte a hosszabb időszak leltárát, az áruforgalom és az adóbeszedés, azaz a kötelezettség rögzítését visszanezhetően. Amit ott több évezreddel korábban már agyag „számológövekkel” (tokenekkel) intéztek. Ezek alkották volna a későbbi mezopotámiai írás alapjeleit, alapjait.¹⁶¹

De ennek éppen a Torma Zsófia XIX. század második felében végzett kutatásai, ásatásai során a Tordos melletti újkőkori és rézkori telepen előkerült rengeteg cseréptöredéken lévő, a rovásírásunkhoz, ill. a föníciai íráshoz hasonló jelek mondanak ellent.¹⁶² Valamint az imént említett többi, még korábbi európai gazdag jelegyüttes. A tordosi telep a ¹⁴C elemzés alapján a Kr. e. 5. évezred elejéről való, így az ott talált tárgyakon lévő írásjelek messze megelőzik a mezopotámiai, ill. egyiptomi írás kezdetét. Később még több írásjegyes kerámiatárgy került elő, nemcsak a Kőrös–Tisza menti, hanem a nyugati Lengyel, a délebbi Vinča, majd a balkáni Karanovo, ill. az északibb Cucuteny kultúrákból is.¹⁶³ És ezek mind idősebbek a mezopotámiai írás első darabjainál. Több mint 300 írásjegy ismerhető fel a kerámiákon.¹⁶⁴ William Winn elemezte az indoeurópai előtti, Öreg-Európa agyagba égetett jeleit és azokat három csoportba tudta osztani.¹⁶⁵ A mindennapi használati tárgyakon az írásjelek egyszerűbb alakja, a vallási, kultikus tárgyakon azoknak bonyolult kapcsolata látszik. A harmadik stílus a kettő közötti. Az első csoportba egyszerű jelek sorolhatók és ezek általában közhasználatú tárgyakon jelennek meg. Ezekből válnak későbbiekben írásjelek, betűk, ezeket lehet megtalálni a későbbi lineáris A írás jelei között.¹⁶⁶ A harmadik csoportba bonyolult jelek tartoznak és ezeket rituális tárgyakon,

¹⁵⁵ Lásd Cser 2000, pp. 29-30.

¹⁵⁶ Lásd Hawkes 1973, valamint Johnson 1995.

¹⁵⁷ Gimbutas 1982, pp. 85-88, valamint Forrai 1994, pp.158-248.

¹⁵⁸ Renfrew 1973, p. 181.

¹⁵⁹ Childe 1954, p. 95.

¹⁶⁰ Renfrew 1973, pp. 200-205. Rudgley 1999, pp. 72-85. Childe 1954, pp.111-114.

¹⁶¹ Rudgley 1999, pp. 48-57.

¹⁶² Forrai 1994, pp. 24-26.

¹⁶³ Gimbutas 1991, pp. 87-88, 101, 103, 361. Mellaart 1981, pp. 247, 257, 249. Ryan–Pitman 1998, pp. 188-201.

¹⁶⁴ Eme jelek Friedrich Klára szerint összesen 900 alkalommal fordultak elő a feltárt 10000 tárgyon. Lásd „Torma Zsófia régész nő életének és eredményeinek jelentősége a XXI. században” c. írását e kötetben.

¹⁶⁵ William Winn: Effect of attribute highlighting and diagrammatic organization on identification and classification. *Journal of Research in Science Teaching* Vol. 18. No 1. 1981. Idézi Richard Rudgley: *The Lost Civilizations of the Stone Age*. Free Press, New York, 1999, pp. 64-65.

¹⁶⁶ Ezekről Révész Péter kimutatta a Kárpát-medencei eredetet. Lásd Darai Lajos: Révész szerint a Kárpát-medencei őshaza összeegyeztethető a finnugor nyelvészettel. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 36. évf. 3. szám (2021). https://epa.oszk.hu/01400/01445/00063/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_3_139-158.pdf.

szobrokon lehet megtalálni. A második csoportban a két típusú jel kombinálódik, de ezen tárgyak mennyisége csekély. Az alább tárgyalt Tatárlakai korong jelei ezek közé tartoznak. Egyébként valamennyi jel öt alap-jelcsoport kombinációjával állítható elő, ahogy az 5. ábrán látható.

5. ábra. Az Öreg-Európa írásjelei alapjelek szerint csoportosítva.¹⁶⁷

Az első alapjel-csoport egyenes vonalakat tartalmaz, a második ezek metszete, a harmadik, ezek sarokszerű találkozása, a negyedik a pont, az ötödik pedig a körív.¹⁶⁸ Forrai hasonló ‘elv’ alapján osztályozta a székel rovasírás jelkészletét.¹⁶⁹ Erre nagyon rímél a Varga Csaba által összeállított legősibb teljes betűgyűjtemény, amely a magyar rovasírás jelkészletét is tartalmazza, és e négy alapelemből: $\text{I} / - \text{O}$ és kapcsolódásaiból jött létre:

6. ábra. A sok feltételnek megfelelő betűgyűjtemény.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Gimbutas 1991, p. 310. alapján.

¹⁶⁸ Winn 1981.

¹⁶⁹ Forrai 1994, pp. 82-86. Révész a számítógépes elemzés számára az írásjel alakzatok még többféle eltérését és hasonlóságát vette figyelembe. „Ezek a jellegzetességek az alakzaton, jelegészen (szimbólumon) belüli elemi alakzatok vagy alakzat részek, összetevők, s összesen 13 ilyen lett figyelembe véve. A szimbólum: 1. tartalmaz görbe vonalat; 2. körülvész bizonyos területet; 3. van ferde egyenes vonala; 4. párhuzamos vonalakat tartalmaz; 5. keresztező vonalakat tartalmaz; 6. a teteje ékalakú; 7. az alja ékalakú; 8. jobb oldala ékalakú; 9. tartalmaz szarát, vagyis egyenes függőleges vonalat, amely a közepén halad át; 10. az aljának két lába van; 11. az aljának három lába van; 12. tartalmaz zárt térből kinyúló hajszalet, vékony kis vonalat; 13. két háromszöget tartalmaz. Azaz: (O $\backslash \parallel \times \wedge \vee > | / \backslash \backslash - \Delta^2$.” (Darái 2021.)

¹⁷⁰ Varga 2001, p. 98.

P P X ↑ N + x c o A f x t t o J A O B C D C G X G E N A I Y X M M X O M N Y
 a á b c c s d e é f g g y h i í j k k l l y m n n y o ó ö ö p r s s z t t y u ú ü ü v z z s

Cser Ferenc szerint talán „egy holdfordulót szimbolizál. A négy részre osztott mező a Föld szimbóluma. A bal felső sarok az első negyed, a jobb felső a telihold, a bal alsó az utolsó negyed, a jobb alsó meg az újhold szimbolizálja. A teliholdnál az égi-földi hatalom szimbóluma látszik, az újholdnál a Nap uralma, ami mögött rejtve marad a Hold. A szimbolikában a Nap az életet, a Hold pedig a halált jelképezi.”¹⁷⁹ Záhonyi András szerint a jelek csillagképek ábráiként is értelmezhetők: „Ha a korongon a bal felső negyedből indulva az óramutató járásának irányában haladunk, meglepve tapasztalhatjuk, hogy szinte ugyanazokat az alakzatokat látjuk, mint az éjszakai csillagos égbolton. Tájékozódásunkat segíti a korong 'célkeresztjében' található lyuk. Ez egyrészt arra utal(hat), hogy a korongot nyakban hordták, másrészt pedig arra készletet, hogy rajta keresztül a csillagos égre pillantsunk... Ahogy a két ábrán is nyomon követhető, a csillagösvény állomásait az Ikrektől (pontosabban a Szekerestől, amely a Bika és az Ikek csillagkép között helyezkedik el) indulva figyelhetjük meg a korongon. Az Ikreket a Hidra (felette a Holló, a Serleg, a Szeksztáns és a Rák), a Mérleg, a Farkas, a Kígyó a Déli Koronával, a Skorpió ('farka'), valamint a sort záró Nyilas csillagkép követi. Amint megfigyelhetjük, a sor teljes. Az Oroszlán csillagképet ugyanis az alatta elhelyezkedő Hidra képviseli, a Rák pedig a Hidra alatt megfigyelhető négy kisebb alakzat egyikével azonosítható. Láthatjuk tehát, hogy a

¹⁷⁹ Cser 2000, p. 112.

tatárlakai korong nem pontosan a mai Napúton halad végig, hanem a valamivel alatta. Így pl. a Szűz helyét a vele egy időszakban megfigyelhető Holló jelzi. Mi lehet ennek az oka? A magyarázatot érdemes a precesszióban keresni, hiszen Kr. e. 3-4000 körül nem a Kis Medve, hanem a Sárkány 'lábát' alkotó csillag töltötte be (a Föld tengelyének meghosszabbításaként) a Sarkcsillag szerepét. Mikor láthatjuk az említett csillagképeket az égen? Az Ikrek világkorszak második felében (a korong keletkezésének egyik feltételezett időpontjában) a tavasz beköszöntekor (azaz a Kos kiséves időszakának kezdetén) a Nap mögött a Szekeres húzódott meg. A Szekeres az Ikrek és a Bika között helyezkedik el, valamivel felettük. Ennek alapján érthető meg a felirat készítőjének kifinomult eljárása, melynek révén egyszerre több dolgot is el kívánt mondani. Az Ikrektől a Nyilasig található csillagképeket ugyanis egyszerre láthatjuk az égen a Kr. e. 5000 körüli időszak tavaszi napéjegyenlőségeinek (a Kos hónapjának) kezdetén.”¹⁸⁰

De visszatérve a nagy tétre, tekintsünk meg további érveket az időrendi szűkítés ellen. A Fekete-tó Kr. e. 5550-ben töltődött fel Fekete-tengerré.¹⁸¹ A Vincsa kultúra dolgai a menekülők által onnan idehozottnak is mondják, de a Tászk-tetői és egyéb leletek jeleire hivatkozva 8000 évesnek is tartják. Utóbbi esetben viszont nem mondhatjuk, hogy a Fekete-tótól jöttek ide azok a jelek, ábrázolások, írásismeret is, sőt már az itteni és a doni, keletre forduló gravetti kultúránál is jelen lehettek. És itt jön be a képbe a harmadik tatárlakai táblán lévő, Lippai által elemzett elég kezdetleges, nemzésre utaló rajz, amely bizonyára Vincsa előtti.¹⁸² A kezdetlegességével és témájával együtt viszont az itteni termékenységi kultuszra utal, a „Vénusz”-szobrokra, stb, ami bizonyítja ilyen igen régiségét.

Tehát mintha egy új bajkeveréssel állnak szemben az ázsiai és a kínai kapcsolat erőltetése céljából. Nem számít, hogy régészetileg és egyéb tekintetekben is lehetetlenség, hiszen a xiongnak sem hunok, mint fentebb láttuk és a mi „hunjaink” sosem jártak a mai Ázsiában, mégis hivatkoznak rá. Fábíán Sándor alapos kutatásai szerint a hunok nevét az alföldi kunok – azaz magyarok – nevéből alakították ki a király mellett elkötelezett keresztény papok, amikor a távoli, különösen az alföldi, máig kunnak nevezett részekben élők nem akarták felvenni, a római vallást, ragaszkodván régi, igazi (ortodox) hitükhöz. És aztán elődjeik nevét már hunnak mondva, minden erőszakos hódítást, gyilkosságot (11 000 kölni szűz leölése, stb.) azoknak a nyakába varrtak.¹⁸³

Pár évtizede egyfolytában az írásfejlődés oldaláról emel írástörténeti kifogást Szekeres István az ellen, hogy a székely rovásírásunk a magyarok saját írása lenne, és a Tordos kultúra jelei a székely írás előzményei lehetnének. és aztán ugyanezt felveti a Vinča és a Viszoko műveltség jelei ellen is.¹⁸⁴ Mert szerinte „az egyszerű, csak néhány vonalból álló azonos, vagy hasonló jelformák összevethetősége önmagában még semmit nem jelent, mert sok van belőlük az írás történetében, még az egymástól teljesen függetlenül alkotott piktográfiák, s a belőlük származó írások betűi között is.”¹⁸⁵ Ez készített egykor arra, mint írja, „hogy betűk összefüggéseinek

¹⁸⁰ Záhonyi András: A tatárlakai korong 7000 éves? MAGYARSÁGTUDOMÁNYI INTÉZET. INSTITUTE OF HUNGARIAN STUDIES. <http://www.magtudin.org/Tatarlaka.htm>.

¹⁸¹ William Ryan, Walter Pitman: *Noah's Flood. The New Scientific Discoveries about the Event that Changed History*. Simon & Schuster, New York, 1998. Stephen Oppenheimer: *Eden is the East. The Drowned Continent of Southeast Asia*. Phoenix, London, 1998. Lorius, C. et alia: A 150,000-year climatic record from Antarctic ice. *Nature*. 316(6029): 592. 1985.

¹⁸² Lásd Lippai 2020 és e kötetben a „Torma Zsófia és a folyómenti kultúrák öröksége” című tanulmányát.

¹⁸³ Fábíán Sándor: A parazita áfium ellen való magyar orvosság. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 38. évf. 1. (125.) sz. [2023.] https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_1_0903-0991.pdf, pp. 957, 974-984.

¹⁸⁴ Szekeres István: Miért nem lehetnek a székely írás előzményei a Tordos–Vincsa–Viszoko kultúra jelei. Az írástörténeti kutatás további lehetőségei. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 28. évf. 1. szám (2013.) https://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2013_1_131-155.pdf

¹⁸⁵ Lásd Forrai Sándor: *Az írás bölcsője és a magyar rovásírás*. Petőfi Sándor Művelődési Központ, Gödöllő, 1988. p. 93. – Szekeres jegyzete.

hiteles bizonyításánál ne csak a betűk rajzát, hanem piktogram előzményű jelentéseiket is egyeztessem azzal a piktogrammal, amelyből származtak. Csak, és csakis a jelek (betűk) piktogram előzményű jelentéseinek egyezése (egyeztetése) forrásadatuk piktogramjával ad (adhat) olyan hiteles eredményeket, amikor nincs tovább! — mert nem lehet több ellenvetés! Nincs ez másképp, mint a rokonságoknál, csak itt nem ősapák és ősanyák, hanem piktográfiák piktogramjai vannak, vagy nincsenek egymással 'rokonságban'. S akkor még olyan alapvető írástörténeti követelményről, mint az egyeztetett jelek (betűk) egymással időrendben is összefüggést bizonyító folyamatos használatáról, és a bizonyítás többi fontos írástörténeti követelményéről még szót sem ejtettem.”¹⁸⁶

Azonban a témánkhoz kapcsolódó, a fentebb már érintett írástörténetből jövő írásfejlődési összefüggéseket Szekeres láthatóan nem veszi figyelembe. Ám ha mi figyelembe vesszük, hogy a piktogram a képírásban használt olyan jel, amely egy egész fogalmat jelöl, és a tájékoztató ábrák, még a közlekedési útjelző táblák is piktogramok, akkor világos, hogy Szekeres teljesíthetetlenül szigorú követelményt támaszt. Másként mondvá azt állítja, hogy mai betűink eredete egy-egy piktogramra vezethető vissza, és az írástörténésznek az ősi írás piktogram előzményeit kell megfejtenie. Egyáltalán, így minden írás előzménye képírás. Ebben Szekeres szövetséges Varga Géza, aki a magyar rovásírást különböző hieroglifáknak tartott tárgyi ábrázolásokból vezeti le, veszi ki.¹⁸⁷ A különbség köztük, hogy előbbi kínai piktogram előzményekben látja a székely-magyar rovásjelek eredetét, utóbbi pedig egész a neandervölgyi korszakba visszamenő közel-keleti, betűszerű ábrázolásokból eredezteti, mégpedig a bibliai édeni négy folyó jeleinek ábrázolásokon és az ottani földrajzi környezetének¹⁸⁸ 50 000 évre visszamenő azonosításával.¹⁸⁹

Szekeres íráselemzése a hunokat a kínai művelődésterületre viszi.¹⁹⁰ Lehetségesnek tartja a Hung Fan (Nagy Szabály) című, kb. Kr. e. 800. körül írt filozófiai mű Hung szava azonosítását a hun szóval, s Hung népnévünket látja olyan magyar helynevekben, mint Hungnod>Hungnagy =Hunyad, Hungvár=Ungvár, Ug, Ugod, Onga stb. És szerinte a kínaiul újast jelentő Hung került át a mi latin, germán és szláv nyelvi nevünkbe, mert újas nép vagyunk.¹⁹¹ Bár a xiong-nu nála is hiung-nu alakban szerepel (magyar átírással: sjung-nu), viszont a xiong (xiung?) hunnal való azonosságát nem támogatja, mert a kínai hiung-nu (= barbár, erőszakos rabszolga) név erősen pejoratív, egyetlen nép se hívja magát rabszolgának. Szekeres szerint vannak azonos szóalaki és jelentési kínai–magyar egyezések, ami egyértelműen bizonyítja, hogy népeink régmúltja és kultúrája érintkezett és össze is fonódott már a kínai történelem hajnalán és később is több alkalommal. A magyar vagy székely (rovás)írást a kínai jelekből vezeti le a közép-ázsiai türk feliratokon keresztül. Az úgynevezett ordoszi hun korona rajzán két jelet azonosít a kínai jeleket egyesítő teknősrájk jelével.¹⁹² Gond ezzel, hogy a korona színes fényképén látszik, hogy a maga

¹⁸⁶ Szekeres 2013, p. 131-132.

¹⁸⁷ Varga Géza: *A magyar hieroglif írás*. Írástörténeti Kutatóintézet, 2017.

¹⁸⁸ Varga Géza: *A székely rovásírás eredete – az özönvíz káoszából kiemelkedő istenek hagyatéka*. Írástörténeti Kutatóintézet, Budapest, 1998. p. 10. 4. ábra.

¹⁸⁹ Varga Géza: Révész Péter a székely írás krétai hieroglif kapcsolatairól. *Varga Géza írástörténész* c. honlapon. 2018. május 29. <https://vargagezairastortenesz.blogspot.com/search/label/50%20000%20%C3%A9ves%20%C3%ADr%C3%A1s>

¹⁹⁰ Szekeres 1993.

¹⁹¹ Szekeres István: „A 'Hung-fán' — és legrégebbi (ismert) népneveink.” *Magyar út és nehézségei a nemzetállamtól az övezetek Európájába a huszadik század fordulóján. Avarok – onogurok – magyarok*. Tapolca, 1997. Budapest-Zürich, 2005. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XII. évfolyam 1. szám. pp. 264-272, 275-279, 283, 382. <http://mek.oszk.hu/06800/06837/06837.pdf>.

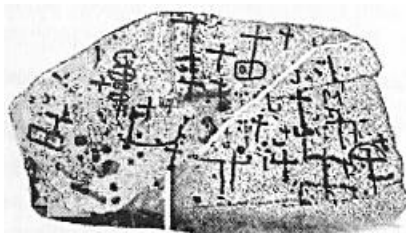
¹⁹² Szekeres István: *A székely és az ótörök írás jeltörténete. Bevezetés a történeti összehasonlító jeltörténet módszertanába*. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 2008. pp. 56-59.

alá húzott lábú állat begörbített combja görbületének árnyékát a rajzoló már mintegy írásjelként ábrázolta.

7. ábra. Az Ordoszi hun korona.¹⁹³

Ehhez képest Varga Csaba 35 000 éves hivatkozása sokkal inkább „írasszagú” a 8. ábrán.

8. ábra. A Pont d'Arc-i írott kőlap jelei pontosan azonosíthatók.¹⁹⁴

Szekeres szerint a sumér kultúrkörből jutott el az Urálon és Dél-Szibérián át a kínai kultúrkörbe az ágyékháromszög és a rombusz termékenységi szimbólum, ahol ismét írásjellé alakították.¹⁹⁵ Több ezer évet ugrálva az időrendben a hegy és a víz kínai jelét sumér piktogramra vezeti vissza (ahol azokból „90°-os elforgatással” lettek ékjelek), valamint a Magyar Korona hármashalmával, illetve a Magyar Címer sávjaival azonosítja. A kicsi fogalomjel is azonos, két kis kör, vonallal összekötve, igaz, ez esetben is 90°-os elforgatással, de mivel elvont fogalomról van szó, a szemlélet azonossága úgymond látszódik. A sumér emberalak Kínába már nem jutott el, de a szibériai sziklarajzokon Szekeres szerint hasonlókat látunk (9. ábra).

9. ábra. Sumér LU = ember' jel (a) és a hasonló ember-jel (b, c) mongóliai sziklarajzokon.¹⁹⁶

Már megint nem ékjelekről van szó, amivel azért kezdeni kellene valamit, mert akár az időrend tekintetében, akár „piktogram-előzmény” mivoltukban egészen más magyarázat is lehetséges rájuk.

¹⁹³ Kép forrása: <http://emf-kryon.blogspot.com/2014/02/a-hun-korona.html>.

¹⁹⁴ Varga 2000. o. 115.

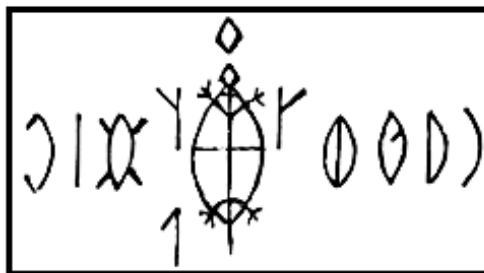
¹⁹⁵ Szekeres István: Jeltörténeti azonosságok, hasonlóságok és párhuzamok a kínai és a sumér írástörténetben. Magyar haditechnika és magyar hadjáratok a kora középkorban. *A második világháború és történelmi következményei Magyarország szempontjából (1939-1949)*. Szentendre, 2001. Budapest-Zürich, 2002. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XVI. évfolyam 1. szám. pp. 95-99. <http://mek.oszk.hu/06700/06790/06790.pdf>.

¹⁹⁶ Szekeres 2002, p. 97.

Szekeres továbbá a székely-magyar rovásírás Nikolsburgi ábécéjében található különleges jeleknek is kereste a párhuzamait.¹⁹⁷ Ezeket a jeleket vizsgálta:

Az ókínai képírás jelei közt a teknős képjelben, illetve a belőle származó fogamjelekben vélte megtalálni a párhuzamot, mégpedig „a kínaiak hun szomszédjai” miatt akként, hogy abból vezethetők le a magyar rovásírás jelei:

10. ábra. Középen a teknős képjel és mellette az azonos módon alkotott fogamjelek.¹⁹⁹

Tehát a nikolsburgi abc általa feltárt jelei Szekeres szerint bizonyítják, hogy az uráli, Irbit-parti sziklarajzoknak, valamint az Altáj-hegységben fellelhető sziklarajzoknak meghatározó szerepük volt – a sumér íráskultúrával egyetemben – az ősi hun kultúránk és a kínai írás létrejöttének szempontjából.

De még ha hunnak is tekintenénk a kelet-ázsiai, xiong-nu-ként emlegetett jelenséget, annak az „európai hunokkal” való azonossága cáfolva van. Nemcsak Joseph Deguignes már említett hamis adatai tekintetében, hanem van egy jó két évszázados eddig áthidalatlan időszakadék az ’ázsiai’ és európai hunok között. Valójában 221 év, mert a hunokról semmit sem tudunk a ’keleti hunok’ kínaiaktól elszenvedett veresége (Kr. u. 155) és az Európában Balambér vezérletével történő megjelenésük (Kr. u. 376 körül) közötti időből.²⁰⁰ Amíg nem tárják fel a kínai forrásokat újra, és csak a XVIII. századi Deguignes-műre hagyatkoznak, elvetendő a xiongnu önnevezést hunnak fordítani, tekinteni tehát.

Szekeres sumér jelekkel is összeveti a hun és kínai jeleket, mint magyar előzményeket. Ebben elődjének Padányi Viktort tekinthetjük, aki kísérletet tett arra, hogy a Távol-Kelet hunjait a Közel-Keletével azonosítsa, kijelentve, hogy a Kr. e. 1500 körül az eredetileg Közel-Keleten élők kettészakadtak és akik északra „emigráltak”, Kr. e. 628 körül létrehozták a Bajkál-tó környezetében az avarnak is nevezett hun birodalmat.²⁰¹ Szekeres szerint „az első történeti jelentőségű írás a mezopotámiai és ósumér képírás volt... A mezopotámiai jelrendszer primer terjedésének két iránya mutatható ki a korai időkben: az egyik nyugat felé, Egyiptomba, a másik északi irányba, az Urál hegység, majd Kína irányába, kelet felé. Az uráli, Irbit-parti sziklarajzokat az i. e. IV-III. évezredbe datálják, tehát a problémát itt az jelenti, hogy egyidejű, vagy

¹⁹⁷ Szekeres István: A teknős jelcsalád. *A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hatodik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Szent Gallen, 1991. Budapest-Szent Gallen, 2005. Acta Historica Hungarica Turiciensia VI. évfolyam 1. szám. pp. 78-101.* <http://mek.oszk.hu/05900/05946/05946.pdf>.

¹⁹⁸ Szekeres 2005, p. 78.

¹⁹⁹ Szekeres 2005, p. 79.

²⁰⁰ Osetzky Dénes: *A Magyarság Török Ősei*. Árpád Munkaközösség Kiadványa, Sydney, 1977. p. 72.

²⁰¹ Padányi Viktor: *Dentu-Magyararia*. Turul, Veszprém, 1989, pp.: 199, 228, 240, 263.

régebbi a mezopotámiai jeleknél, melyekkel nagyon szoros a szemléletbeli egyezés... Az ósumér képirás az i. e. IV. évezred utolsó évszázadaiban volt valóság. Jelei konkrét tárgyak leegyszerűsített rajzai voltak, s mivel a sumér nyelv egy szótagú tövekből állt, ezek a rajzok hol fogalmi jelentéssel bírtak, hol pedig egy-egy szótag hangalakját jelentették. Így tehát fokozatosan kevert szó- és szótagírássá változott, melyben az értelmező jeleknek nagy szerep jutott. Mivel az íráshordozó anyagként az agyag korlátlanul rendelkezésükre állt, így agyagtáblákba kihégyezett bottal vagy nádpálcikával nyomkodták bele a rajzok leegyszerűsített, 90°-kal balra döntött jeleit. Ez volt az ékírás, melyet később Elő-Ázsia minden népe átvett. Később a perzsák néhány tucat jelből hozták létre a saját abc-jüket, mely jelekkel beszédhangjaikat jelölték.”²⁰²

Ám amellett, hogy Padányi feltételezését nem támasztja alá régészeti adat, azon is elgondolkodhatunk, hogy a szibériai és a mezopotámiai képjelek azonos idejű megjelenése egymástól 3500 kilométerre, nem valószínűsíti a közvetlen kapcsolatot, hanem a tőlük „csak” 1500 és 2000 km-re lévő Fekete-tengernek az édesvizű elődje, a Fekete-tó mellékéről a tengerre áradás elől menekülőktől származhatnak leginkább.

És az ellentmondás a kínai és a sumér hun-eredet között feloldhatatlan. Ugyanakkor elgondolkodtató, hogy ha már ekkor több részre hasadt az eredetileg szabírnak – vagy sumérnak – tekintett hun népesség, majd ezek különböző környezetből, eltérő múlttal, különböző időben érkeztek volna a Kárpát-medencébe, miként lehetséges az, hogy a magyar nyelv mégis egységes – és ilyen volt már az ún. honfoglalás idején is? Ki tette ilyenné? Miként alakulhatott ilyenné, hiszen minden más ‘osztódás’, szétszóródás, független életmód a nyelvek szétforgácsolódásával járt, miért éppen a magyar lenne ez alól kivétel? Nem kivétel tehát, hanem a Kárpát-medencében folytonos nép szüleménye. Ezért ettől kezdve, ha egyszer látjuk az időrendben, hogy az itteni jelhasználat messze megelőzi a sumért és a kínait, sőt a közel-keletit is, ez eleendően feljogosít, hogy a hatásirányt ellenkezőre fordítsuk. A magyar rovásírás és a Torma Zsófia által bemutatott jelek forrásának a Kárpát-medencét tekintsük.

Írásunk eredeztetésével kapcsolatban hasonló állapotot látunk, mint a régi tanmesében, midőn az elefántot vakok tapogatták. Az elefánt olyan, mint egy oszlop, mondta, aki a lábát tapogatta. Mint egy kötél, mondta, aki a farkát fogta. Vastag faág az agyaráat markoló szerint. Legyezőt mondott, aki a fülét fogdosta. Nagy falnak tartotta, aki az oldalát tapogatta. Végül cső alakúnak vélte az ormányát fogó. Az írás is lehet és volt képirás, amikor akár csillagképeket is ábrázolhatott, majd azokat a vonalas alakzatokat megfeleltették a földi környezetben található, rá legjobban hasonlító tárggyal, növényel, állattal, sőt emberrel.²⁰³ Az emberi alakból lett aztán hős, félisten, vagy egyenesen isteneknek tekintették őket, különösen vélt égi kapcsolatuk, eredetük miatt. De az ilyen állatokat és növényeket aztán kiosztották egymás közt azonosítóként az emberi közösségek, csoportok. Mert ne feledjük, végig jelekről van szó. A megismerésnél már történetről is, ami egész mitológiát teremtett. Illetve itt látni kell, hogy a magyar népmese korábbi a görög mitológiánál, még a harcias hatalmi hódítások előtti eredeti emberi békés együttműködés állapotát tükrözi. Az alárendelő mitológia tehát az írás esetében is az ilyen viszonyok szükségleteit elégítette ki, míg a korábbi világban a gondolat rögzítésére használták, amire megfelelt a képirás ugyanúgy, mint a betűírás, attól függően miről, milyen bonyolultságról volt szó. Ahogy egy határhoz a birtok szélét jelzi, míg az adományozó oklevél részletesen taglalja az ama határokon belül található földet, javaival.

²⁰² Szekeres István: Írás és történelem. *Az Első (Szegedi) Iskola Előadásai és Iratai. Szeged, 1992.* Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Zürich, 1993. pp. 177-178. <https://mek.oszk.hu/06400/06488/06488.pdf>.

²⁰³ Varga Csaba szerint az egyiptomi hieroglifák esetében a – mi rovásírásunkra hasonlító – demotikus, ill. hieretikus írás alakzataihoz hasonló tárgyakat, élőlényeket kerestek és használtak betűként. (https://maghon.weebly.com/uploads/2/0/0/3/20035969/varga-csaba-az-abc-30-ezer-eves-tortenete.pdf?fbclid=IwAR21He31bogGcZ_4m2XG6yO32limzgcf19tbEEmfntmgBaxv83R-IIEvQBY.)